Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 211 (10808) | 1978 чылдың сентябрь 9, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

Конституцияның бир чыл оюнга — шалыпчы күш-ажыл

ДҮЖҮТ АЖААЛДАЗЫ, МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИ — БҮГҮДЕНИҢ ХЕРЭЭ

Күскү хову ажылдарының хүн демдеглели

ШЫНАРЛЫГ ЧОРУДАР

Республиканың совхозтары бо чылын тараа культураларын аралап ажаап алырынче августуң ийиги чартыында-ла эгелеп кирген. Сентябрьның 4-түң медээзи-биле алырга, республикада ниитизи-биле тараа база тараа-бобы культураларын 21992 гектарда кестирген. Оон 17293 гектарның тараазын бастырып алган, азы кестинген тарааның 78,6 хуузу болуп турар. Эң-не хөй шелдүг Таңды район 11222 гектарның тараазын кестирип, дүжүт ажаап алыышкынын элээн шалыпкын темпилиг чорудуп турар. Кызыл районнуң ажыл-агыйлары 3449 гектарның, Каа-Хемнии—2722 гектарның, Бии-Хемнии — 2383 гектарның, Чөөн-Хемчиктии—1132 гектарның тарааларын кестирген. Ынчалзажок Бай-Тайга, Барыын-Хемчик районнарда ажаалданың темпизи куду болуп турар.

Бо чылдың агаар-бойдузунуң байдалы таарымча чок, [illegible] каңдаашкынныг болза-даа, чер ажылының бедик культуразын чедип алган, агротехниканың дүрүмнерин бүрүнү-биле сагып, суггарылганы, чемишчидилгени чөп ажыглап, тарааның чайгы ажаалдазын эки чорудкан чамдык ажыл-агыйлар багай эвес дүжүттү ажаап ап турар. Чижээ, «Хемчик» совхоз суггаттыг черниң гектар бүрүзүнден 11,4 центнер, «Бай-Тал» совхоз—9,3 центнер, «Алдан-Маадыр»—6,5 центнер, «Кызыл тараачын»—тараазын бастырган 1182 гектар шелдүң гектар бүрүзүнден 6,2 центнер дүжүттү алган. Өске-даа совхозтар бо үстүнде айыткан ажыл-агыйлар ышкаш чер ажылының культуразын бедиткен, ылаңгыя суггатты чөптүг ажыглаан болза, каңдаашкын турзажок эки дүжүттү ап болур турган. Ону мурнакчы ажыл-агыйларның чижээ херечилеп турар.

Күштүг каңдаашкынның уламындан республикага ниитизи-биле 155 муң гектар ажыг черниң тараазы ажаап ап болур хире кылдыр үнмейн барган. Эрткен чылдарның практиказындан алырга, ажыл-агыйлар акт-биле үндүр бижиттинген черлерде мал чеми кылдыр ажыглап болур хире тараа бар-даа болза, ону хөрекке албайн, кеңгүс каап-тар чоруктар туругулаан. Ам ындыг чоруктарны болдурбас болза чогуур. Кестинип болур-ла хире тараалыг черлерни мал чеми кылдыр ажаап алган турар ужурлуг. Эвээш-биче-даа болза, бар тарааны черге чаңгыс мажак безин кагбайн, бүрүн ажаап алыр дээш бо хүннерде олче бүгү күштү мобилизастаар херек. Ажаап алыышкынның темпизин дүргедеткеш, ол чугула кампанияны организастыг доозары чугула сорулга. Ажаап алыр тараа шөлдери Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем болгаш Кызыл районнарда ам-даа хөй болуп турар, ында ажыл-агыйлар дүжүт ажаалдазын шалыпкыны-биле чорудкаш, бүгү тарааны чидириг чокка алыры чугула.

Республикада картофель олурткан шөлдер ийи муң ажыг гектар. Бо хүнге чедир оон 30-не гектар черниң картофелин казып алган. Ажаатынган черниң гектарындан ортумаа-биле 83,9 центнер картофель алдынган. Картофельди казып алырының темпизи эрткен чылдаазындан ийи катап оожум болуп турар. Ажаап алдынган картофель колдуунда-ла Таңды районга хамааржып турар. Казып алыр элээн хөй картофельдиг Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем районнарның ажыл-агыйлары ол ажылче ам-даа кирбээн. Бо херекке ам маннаашкынның ажыы чок болгу дег. Бар картофельди дарый ажаап алырын организастаар болза чогуур.

Үндүр бижиттингенин санаваска, республикада ажаап алыр ужурлуг 400 ажыг гектар ногаалар бар болуп турар. Оон чүгле 49 гектары ажаап алдынган. Ногаа ажаалдазын чорудары база-ла негеттинип турар.

Дүжүт ажаап алыышкыны-биле чергелештир база бир чугула ажыл—күскү аңгыс аңдарылгазы. Ол дээрге келир чылын чаагай дүжүт өстүрүп алырының чугула магадылалы болгай. Аңгыс аңдарылгазын бедик шынарлыг кылдыр, чылыг турда эрте чорудкан тудум-на дүжүттүң немелдези арбын болур. Бо күзүн республиканың ажыл-агыйлары 136753 гектар аңгысты аңдарар планныг. Сентябрьның 4-те медээден алырга, 6609 гектар аңгыс аңдартынган, азы планның чүгле 4,8 хуузу болуп турар. Аңдартынган черлер чүгле Каа-Хем, Улуг-Хем, Таңды, Кызыл районнарның ажыл-агыйларынга хамааржып турар. Ынчаарга аңгыс аңдарар планы биче эвес Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, Барыын-Хемчик болгаш Тес-Хем дээн ышкаш районнарның совхозтары амдызында чаңгыс-даа гектар аңгыс аңдарбаан. Ындыг байдал-биле эптежип болбас. Тараазы ажаатынган делгем шөлдер хөй. Ындыг болганда оларже аңдарар агрегаттарны дораан киирер херек. Маңаа соңгаарладыышкын турбас ужурлуг. Оон башка аңгыс аңдарыышкынының чогумчалыг үези эрте бээр.

Коллективтиң чедиишкини

Онгу беш чылдың үшкү чылының эрткен сес айларында шалыпчы ажылдап, планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткен бүдүрүлгелер Кызыл хоорайда хөй. Оларның бирээзинге Кызылдың автосептелге заводу хамааржыр. Бо бүдүрүлге чери августа продукция бүдүреринин планын 101 хуу, ону сайгарарын 103 хуу күүсеткен болгаш чыл эгезинден бээр пландан ажыр 15 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген. Ол коллективтиң чедиишкиннериниң дугайында чугаалап бээрин ук бүдүрүлгеде партия организациязының секретары Е. Н. БАЛАБАНОВАДАН бистиң корреспондентивис дилээн.

— 1978 чылдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-нын, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-нын Чагаазы бистиң бүдүрүлгениң ажылчыннарының күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн хайныктырган. Цех, бригада, участок бүрүзү боттарының арга-курлавырларын санап, немелде хүлээлгени ап, аразында социалистиг чарышты калбартканнар.

Ол көскү түңнелдерлиг болган-даа. Бүдүрүлге ай санында планныг онаалдазын чедиишкинниг күүседип келген. Оон ангыда чаңгыс-даа хожудаан кижи, участок турбазын дээш коллектив бүрүзүнүң демисежип турарын айтыр херек.

Онгу беш чылдың үшкү чылының эрткен сес айларында бүдүрүлгениң цехтериниң аразында калбарган социалистиг чарышка мастер В. Белостоков удурткан шуткукчулар цеги тиилекчи болуп үнген. Ол коллектив бо үениң дургузунда пландан ажыр 35 тонна канны эзилдирген. Мындыг чедиишкин даанган ажылынга ак сеткилдиг, мергежилинге бердинген ишчилерниң ачызында чедип алдынган. Мурнакчылар мында хөй. Ылангыя шуткукчулар А. Смородников, Е. Лубошников олар хууда беш чыл планын күүсеткеш, дараазындагы беш чылче шиитпирлиг базымнар-биле кирипкеннер.

Ниити бүдүрүлгениң күш-ажылчы чедиишкинин бадыткаары-биле бо коллективтиң ажыл-ижин чижекке көрээлинер. Элээн каш чыл мурнунда бо цехке ажыл шагы үзер, план күүсетпес, даанган ижинге ээ-харыысалга чок кижилер туругулаан. Оон түңнелинде ук коллективтиң планы күүсеттинмейн, кылган ажылының шынары куду турган.

Ол цехке В. Белостоков мастерлей берген соонда байдал өскерилген. Владимир Иванович коллектив кежигүнү кижи бүрүзү-биле чугаалажып, былдамыштар-биле туска беседаны кылып келген. Ажыл шагы үзер чорук чоорту чидип эгелээн. Ынчан мастер чедиишкинге доктаавааан, ол хүн бүрү норма күүселдезин чедип алыр дээш ажылды күштелдирген. В. Белостоковтуң күжениишкини халас барбаан, ук коллектив быжыг сагылга-чурумнуг, ажылынга бердинген, мурнакчы кылдыр өскен.

А. Ковалев удурткан механика участогунуң ишчилерин, заводтуң хоочуну П. Герасимлюктуң бригадирлээни септекчилерни база-ла үениң мурнаан шалыпчылар болуп турарын манаа демдеглекседим. Эш Герасимлюк беш чыл планын июньда-ла күүседипкен.

Бо мурнакчыларга заводтуң өске ажылчыннары деңнежип, ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга чедир 1978 чылдың планныг онаалдазын күүседир дээш социалистиг чарышты заводта улам калбарткан.

ТОЖУНУҢ СИГЕНЧИЛЕРИНДЕ

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер дугайында шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, малдың баш санын өстүрер, оон продуктуулуун бедидер, кыштан малды хүр-мендии ажырар дээш Тожу районнуң ажыл-агыйларының ишчилери бо хүннерде сиген белеткээрин үргүлчүлевишаан турар.

«Тоора-Хем» совхоз 4500 тонна сиген белеткээр планныг. Ол ажыл-агыйның сигенчилери бо хүннерге чедир 2239 тонна сигенни белеткеп, планын 49,6 хуу күүсеткен. Силосту 5900 тоннаны салыр, ам херек кырында 2199 тонна салган. 201 тонна сенажты болгаш 403 тонна будук-бүрүнү белеткээн.

«Май 1» совхоз мал чеминиң белеткелин оожум темпилиг чорудуп турар. Ында 678 тонна сиген белеткеттинген, азы планның дөңгүп-ле 18,8 хуузу. 1000 тонна силос салыр пландан 547 тонна салдынган.

Район төвүнүң албан организациялары болгаш бүдүрүлге черлери ажыл-агыйларга 200 тонна сиген белеткеп бээр онаалдалыг турган, ону 229 тонна кылдыр күүсеткен. Районда ниитизи-биле 3415 тонна сиген, 3 муң ажыг тонна силос, 201 тонна сенаж белеткеттинген. Ажыл-агыйлар мал чемнериниң белеткелин үргүлчүлевишаан турар.

Тожунуң совхозтары мал чеми кылдыр ажыглаары-биле тараан культураларының ажаап алыышкынынче эгелеп кирипкен. «Тоора-Хем» совхоз 685 гектар черниң ногаан суласын кестиргеш, силос кылдыр салган. «Май 1» совхозта база-ла ногаан суланы кестирип, силостап турар.

А. СОДУНАМ.

Тожу район.

Мурнакчы хевээр

1978 чылдың эрткен сес айларында Тываның сүт комбинадының коллективи база мурнуку үелерде дег, бүдүрүлгелер аразынга социалистиг чарыштың тугун бедик тудуп, планныг онаалдазын чедиишкинниг күүсеткен. Августа 470 муң рубльдиң продукциязын сайгарар турган, бо коллектив ону 548 муң рубль чедирген. Ук комбинаттың ажылчыннары чыл эгезинден тура, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн барык 14 хуу өстүрген.

Бүдүрүлге коллективиниң заводтарының, цехтериниң аразында калбарган социалистиг чарышка Кызылдың сүт заводунуң аппарат цеги тиилекчи болган. Моон коллективи 1764 тонна сүттү болбаазыраткаш, планныг онаалдазын ажыр күүсеткен. Ол коллективтиң кежигүннери Р. Солодянкина, О. Блохина, Л. Гагарина болгаш өскелер-даа хүн бүрүзүнүң үлүүн доктаамал ажыр күүседип турарлар.

Заводта аныяк коммунист Г. Федченко удурткан диета цегиниң коллективи августа база шалыпчы ажылдаан. Ол 360 тонна сүт продуктуларын ол айда ажылдап кылыр планын 415 тонна кылдыр күүсеткен. Ук цехтиң ажылчыннары Ольга Сохно, Альбина Пенкина, Людмила Муравьёва олар социалистиг чарыштың тиилекчилери болуп турарлар.

Д. ЧЫДЫМ.

ВЛКСМ обкомунуң IV пленуму

Дүүн Кызылда Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга ВЛКСМ Тыва обкомунуң IV пленуму болуп эрткен. Оон ажылынга республиканың чамдык министерстволарының, эргелелдериниң болгаш ведомстволарының удуртукчулары, хөй санныг комсомолчу актив киришкен.

СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунуң түңнелдериниң болгаш ол Пленумнуң доктаалында база СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде болгаш СЭКП Тыва обкомунуң VIII пленумунуң, ВЛКСМ ТК-ның Пленумунуң документилеринде айыттынган сорулгаларга дүүштүр Тываның комсомол организациязының сорулгаларының дугайында айтырыгны пленумга чугаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. С-М. Иргит** кылган.

Бүгү ажылчы чоннар-биле бир демей, Тываның комсомолчулары болгаш аныяк өскеннери СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң илеткелинге айыттынган чүүлдерни болгаш сорулгаларны, ол Пленумнуң шиитпирлерин бүрүн долузу-биле чүүлдүгзүнмүшаан, ажыл-чорудулгага дайынчы программа кылдыр хүлээп ап, боттандырар дээрзинге долу шиитпирлиин пленумнуң киржикчилери бир үн-биле илергейлээн.

ВЛКСМ обкомунуң пленумунуң ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң көдээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи **Г. А. Заркевич** киржип, чүве чугаалаан.

Пленум чугаалашкан айтырыгның талазы-биле чогуур доктаалды хүлээп алган.

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

СОРУКТУГ ИШ—БҮДҮНГҮР

Кызылдың дааранылга комбинады шалыпчы күш-ажылдың чылының планын чедиишкинниг күүседип турар. Бо мурнакчы бүдүрүлгеде продукцияның шынарын экижидериниң айтырыы база бирги черге. Ында уруглар хевиниң 2 моделин, херээженнерге платьениң 1 моделин күрүнениң Шынар демдектиг даарап турар.

Амгы үеде дааранылга комбинадында 7 кижи онгу беш чылдың дөрт чылының планын күүседипкеш, 1980 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Онгу беш чылдың үш чылының хууда планныг онаалдаларын 45 даараныкчы база-ла хуусаа бетинде доозупкан, ам 1979 чылдың планын күүседиринге чоокшулап турар.

Ол дугайын бистиң корреспондентивиске комбинаттың директору Тамара Петровна Пургина мынчаар чугаалаан:

— Шалыпчы күш-ажылдың чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң Чагаазын бистиң комбинаттың коллективи бедик көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган. Республиканың бүдүрүлгелериниң ажылчын коллективтери-биле бир демей, 1978 чылдың планын бүрүн күүседир, продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазын бүдүрүлгеге шиңгээдирип уламчылаар, 3 модельдерге күрүнениң Шынар демдээн тывысырын чедип алыр—комбинаттың социалистиг хүлээлгезинде ынчаар бижиттинген.

«Ажыктыг чорук дээш идепкейлиг демисежири дээрге, продукцияның шынарын чайгылыш чокка экижидери, оон техниктиг деңнелин, идегелдиин болгаш үр үеде ажыглаттынарын бедидери болур. Продукцияның шынарында эртемниң салыышкыннары-даа, бүдүрүлгениң техниктиг деңнели-даа, коллективтиң күш-ажылчы бүгү ажыл-чорудулгазы-даа чаңгыс черде мөөңнеттинген болур»—деп социалистиг чарышты калбартыр дугайында Чагаада айыткан. Бистиң комбинат продукцияның шынарын комплекстиг башкарарының системазын шиңгээдип алырын план ёзугаар чорудуп турар. Шынарның хүнүн эрттирери доктаамалчаан. Планнаттынган хемчеглерни боттандырып чорутканының түңнелинде комбинаттың даараан хептериниң шынары экижип турар. Бо чылдың эрткен 8 айларында уруглар хевиниң 2 санныг, херээженнерге платьениң бир моделин күрүнениң Шынар демдээниң тывысырынга белеткеп кирдивис. Ол модельдерге Шынар демдээн тывыскан, амгы үеде оларны даарап кылгаш, садыгларже чорудуп турар бис.

Эрткен 8 айларның планын чедиишкинниг күүсеттивис. Продукция сайгарарын-даа, бүдүрерин-даа түс-түзүнда 1987 муң рубльге планнаттынган, а херек кырында 2025 муң рубльге продукцияны сайгарган болгаш 2033 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген бис. Планывысты ажыр күүсеткенивисти бо саннар көргүзүп турар-дыр.

Планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседиринге боттарының төлептиг үлүг-хуузун киириштирип турар мурнакчылар бисте хөй. Дыка хөй мурнакчылар онгу беш чылда боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Олар кызымак ажылдап, планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседип турар. Онгу беш чылдың дөрт чылының планныг онаалдаларын күүседипкен, амгы үеде 1980 чылдың үлүүнде ажылдап турар хоочун даараныкчыларывыс Раиса Дардановна Сумбаның, Капитолина Анатольевна Селезневаның, Агафья Антоновна Хольшипаның, аныяктардан Раиса Аңгырбанның, Толчаңмаа Борбак-оолдуң, Елена Богомолованың, Люда Филимонованың аттарын чоргаарал-биле адаар бис.

Онгу беш чылдың үш чылының планын коллективтен 45 кижи күүседипкен. Оларга Мария Тарыш-оол, Люба Гвоздеева, Люда Болзен, Мария Доңгак, Раиса Кара-Доңгак болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырып болур.

Дааранылга комбинадының коллективи үшкү кварталдың планын бүрүн күүседиринге бузурелдиг ажылдап турар. Күш-ажылчы чедиишкиннеривисти ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга тураскаадыр бис.

БРИГАДАМ

Мен дааранылга фабриказында он беш чыл ажыг ажылдап келдим. Бо чылдар дургузунда дыка хөй өскерилгелер болган. Моон мурнунда чылдарда дааранылга комбинады улуг эвес, эрги бажыңга турган. Ажылдаар черивис тар, шөлү. чырыы чедишпес турду. Машина-херекселдер база чедишпес. Кол нуруузунда хол машиналарынга даараныр турдувус.

Комбинаттың чаа бажыңын тудуптарга ынаар көжүп келдивис. Мында ажылдаарынга бүгү чүве таарымчалыг кылдынган. Өрээлдери чырык, делгем, кышкы үеде чылыг-даа. Электриниг машиналар-биле даараныр турар апарган бис. Ынчангаш ажылдаары чиигээн. Мында ажылдап турар кижилер безин улам-на эки, аразында эп-найыралдыг апаргылаан. А ажылынга кижи бүрүзүнүң харыысалгазы бедээн. бригаданың, комбинаттың ажыл-херээ дээш кижилерниң сагыш човаашкыны илдеен.

Мария Евлампьевна Потылыцинаның баштааны бистиң бригада онгу беш чылдың үш чылының планын хуусаа бетинде күүседир хүлээлгени алган. Социалистиг хүлээлгевис күүсеттинген — онгу беш чылдың үш чылының планныг онаалдаларын бистиң бригада доозкан. ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга бистиң күш-ажылчы белээвис ол.

Аныяк даараныкчылар Раиса Кара-Доңгак, Чечекмаа Ховалыг, Мария Сарыгбай, Людмила Филимонова болгаш оон-даа өскелер амгы үеде 1979 чылдың планын күүседиринге чоокшулаан.

Мен бодум хуумда онгу беш чылдың сөөлгү чылының үлүүнде ажылдап тур мен. Беш чылды бо чылын доозар дээш кызар мен.

Бригадавыс кежигүннери аразында найыралдыг боттарынга дузалажырынга белен. Бригадирвис Мария Евлампьевнаның ажылга чылыг сөстерин чугаалаксаар мен. Ол эш-өөрүнге дээш кончуг сагыш човангыр, арга-сүмени кижиге үргүлчү бээр, бодунуң мергежилиниң ёзулуг мастери кижи чүве.

Т. БОРБАК-ООЛ,
даараныкчы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнден куду) беш чылдың шалыпчылары Толчаңмаа Борбак-оол, Раиса Кара-Доңгак, Раиса Аңгырбан, Людмила Филимонова, (адаанда) мурнакчы даараныкчылар Чечекмаа Ховалыг биле Мария Сарыгбай.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

АК-ДОВУРАКТАН МЕДЭЭЛЕР

Пландан ажыр рейстер

Хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелеринде, тудуг, транспорт организацияларында мурнакчы ажылдыг коллективтер эвээш эвес. Ылангыя, Тываның автокомбинадының Ак-Довуракта салбырының № 3 бригадазының ажылы макталдыг. Ол салбырны В. Альбрант удурткан. Бо хүннерде ол коллективтиң чолаачылары студентилерниң тудугжу отрядтарынга тудуг материалдарын сөөртүп чедирери-биле ажылда хаара туттунган. Чолаачыларның кызымак ажылын тудугжу отрядтарның дайынчылары мактап турар.

Эрткен айда чолаачылар бригадазы планныг онаалдаларын ажыр күүседип, хоорайның мурнакчы бүдүрүлгелериниң аразынга кирген. Бо коллектив 3500 тонна чүък сөөртүр даалгазын 4174 тонна кылдыр күүсеткен.

Кызымак ажыл-ижи-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алган мурнакчылар мында хөй. Ылангыя, бригадир Василий Альбрантының, чолаачылар Анатолий Кирсановтуң, Федор Севастьяновтуң, Анатолий Лотоцкийниң кызымак ажылы макталдыг.

В. Альбрантының удурткан бригадазы август айда база күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ажылдаан.

Мурнакчылар

Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының арыглал фабриказының цехтериниң аразында социалистиг чарышты түңнээн.

Июльда планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен — бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар цехтиң коллективи чарыштың тиилекчизи болган. Аңаа арыглал фабриказының шилчиир Кызыл тугун акша шаңналы-биле кады тывыскан.

Июльда планныг онаалдазынга немей 74 тонна даг-дүгүн арыглаан болгаш 5000 рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүрген ол-ла цехтиң № 5 ээлчээнге (начальниктиң хүлээлгезин күүседип турар Б. Куулар) болгаш доврак-доозун арыглаар херекселдер коллективинге (механиги Ю. Анашкин) шилчиир вымпелдерни болгаш акша шаңналын тывыскан.

Чарыштың тиилекчизи

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде республиканың алдарлыг тудугжузу Салчак Балчырович Кара-оолга удурткан комплекстиг тудугжу бригаданың кежигүннериниң ажыл-ижи хоорайның тудугжу бригадаларының аразында сураглыг. Ол найыралдыг, ажылгыр коллектив планныг онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип, чаңгызы хөйү дээш, а хөйү — чаңгызы дээш ажылдап турарлар.

Коммунист Салчак Кара-оолдуң удурткан бригадазы эрткен ийи кварталда тудугжу бригадалар аразында социалистиг чарышка тиилекчи болган. Бригаданың ажылчыннарынга тураскаадып Күш-ажылчы алдар тугун кедирген.

БИСТИҢ КОРР.

ӨҢНҮҮМГЕ ЧОРГААРАЛ

Коммунист дугайында чугаа

ООН ХАРЫ бежен чоокшулаалак. Дурт-сыны узун-даа, мөге холдарының салаалары чоон-чоон, делгем хөректиг, шак-үениң хөй кезиинде комбинезон кедип ужулбас кижи бульдозерниң маховигин ынай-бээр оожум долгагылай каап, оруктуң олбо ийинче көргүлегилээн чоруур. Довурак-доозун ооң соо-биле хөделген, а кажан хат-кавыскадыг хүннерде оон-даа дора апаргылаар, мурнунда орта чүве безин көзүлбестей бээр.

Кунгурук Хуурлакович Шадып-даа орукка ажылдап чорда эвес, харын хоорайга интеллигент кижи дег, таныттынмас кылдыр кеттиниикен, ылангыя улуг байырлалдар хүннеринде орден-хавыязын хөрээнге кадапкан чорда ужурашкылаар, хөөрешкилээр бис. Бо удаада ол хоорайга чедип келген турган. Ол чамдыкта ай-айы-биле-даа чорупкаар, ылангыя шагның дөрт эргэлээниң эки үелери — чазын, чайын, күзүн аалынга хаая келгилээр, орук кылырының эки үелери-даа ол ынчаш, ону ол көнчүг эки билир.

Бо чайын ол Чадаана хоорай биле Хандагайты оруунуң септелгезинге чайлаан. Узун орукту аштаар, казар, сай-дажын чайладыр—ажыл-ла хөй. Орук кылыкчызы аас орук бульдозериниң кижиниң ажылы харысалгалыг болбайн аан.

Кунгурук Хуурлакович Кызылдан барыын база чөөн талакы районнар аразының оруктарын бодунуң беш салаазы дег билир; кайда оңгул-чиңгил, ээр-дагыр черлер, кайда хая-даш, арт-сыын барын-даа, ат-сывын-даа эндевес. Чүге дээрге ол он сес чыл ажыр чүгле орукка ажылдап келген, кадыржаан ажылчын, бүдүрүлгениң мурнакчызы.

— Чеже дүн-хүннерин черге эрттирбээн дээр, чеже сапны таратпаал, чеже гудронну холуштурбаан дээр. Километрлеп санаар чүве болза, дыка-ла хөй — деп, ол чугаалагылаар.

КУНГУРУК Шадып канчап бульдозерист апарганыл? Ол «күзел-биле болган чүве ийин» деп харыылаар. Чүң-даа күштүг күзел-биле чедип алыры билдингир болгай. Ол аныяандан-на техникага сундулуг чораан. Бичиивисте ооң-биле кады ойнап өскен, чаңгыс чер чурттуг, үе-черге болгаш ону эки билир мен.

Чаа-Хөлдүң Булуң-Терекке, Ак-Хем-Аксынга кожа чурттап, 1938—1941 чылдарда бичии оолдар турган-ла, күзүн улуг улустуң хол-биле кескен тараазын бастыржып, аът шарызын башкаржып, мунуп-даа чордувус. Сноптар дажыжып, шаңнарны тазарты ширбижип, салгынга хүүрек-биле тараа саарын октаан улуг улустар-биле кады ажылдап, арыглаан чаагай тарааны барбаларга саваланып-даа турдувус.

Бистиң адаларывыс, акыларывыс чүгле аът, шары-биле андазынныг тараа тарып, суггарып, ажаап турган эвес, харын ол үеде чаа амыдыралче, хүн херели тырткан чечек дег, чүткүп, ЧАЭ-ниң, МАЭ-ниң, а ооң соонда колхозтарның ажыл-амыдыралынга идепкейлиг киржип чораан. Олар дыка хөй чуртталга бажыңнарын, школа, эмнелге тудуглаарын кылчып, бызаңнап дарганнап-даа турган. А Кунгуруктуң адазы аажок чазаныр, бызаңнаар кижи. Ол адазының оруун ээр тудугжу-даа боон болур турган. Ол ону эдербээн, өске мергежилди шилип алган.

БИР-ЛЕ катап, 1945 чыл төнүп турда, бистиң черге тракторлар сураа дыңналып келген. Чер чарган тракторну баштай көргеннер: —Кайгамчык-ла күштүг күчүтеп-дир, хөөредип канчаар, «кадыг черни каскык, доң черни довук кейр» чарыштар чүве-дир — дижип, магадаан турарын дыңнаар чүве. «Тракторист болуп көрейн» деп күзелин болундан ыраттайн чораан, 1953 чылда Кызылга көдээ ажыл-агыйның механизация училищезин ажыттынары билек, Кунгурук олче хапкан. Аңаа «кан аътты» башкарарын ол өөренип алган. «ЧТЗ», «ХТЗ», «Беларусь» дээш ооң мунмаан, ажылдаваан трактору-даа чок. Кузээнин четкен аныяк эр баштай ынчангы МТС-ке, ооң соонда төрээн черинге — ынчаардагы «Бурунгаар» колхозка чазын, чайын, күзүн чер аңдарып, чаагай дүжүт өстүрүп келген.

АМЫДЫРАЛЫНЫҢ дайы-биле ол өскээр көжүп ажылдаар апарган. Ынчангаш ол он сес чыл бурунгаар Тываның автоорук эргелелинге бульдозерист болуп ажылдап кирген. Оон бээр чаңгыс коллективке — № 1 орук-тудуг участогунга ол ажылдап келген болгаш социалистиг чарыштың тиилекчизи кылдыр болганчок-ла санадып, шаңнал-мактадыг ап келген, хүндүлел самбыразынга кирген болур. Бо коллективке кым үр ажылдаанын деп сонуургап айтырар болзувусса, ооң өөрү дораан-на Кунгурук Хуурлаковичини адаар.

Кижиниң амыдыралынга өөрүнчүг эвес-даа, өөрүнчүг-даа, уттундурбас хүннер тургулаар. Мээң өңнүүмге уттундурбас чыл—1966 чыл болган. Ынчан ол ленинчи партияның кежигүнүнге кирген.

— Ол дээрге бөдүүн ажылчын кижи менээ кайгамчык улуг алдар болган. Шагда, биче чорумда, Владимир Ильичиниң чуруун парлаан солунну дөрде хапага, эң хүндүлүг черге азып алгаш орар чүве болгай. Ам мен Ильичиниң овур-хевирин сиилбээн билетти хөрээмде карманымда шыгжап алган чоруур-дур мен. Аныяк чорааш, улуг баштыңчының үндезилеп тургускан партиязының кежигүнү, дайынчызы болу бээр деп кым бодаан боор. Оон артында-ла Ленин орден-биле шаңнадыптарымны дүжүмде-даа бодавайн чораан мен. Ленинчи партия мени ышкаш бөдүүн ажылчын кижиниң күш-ажылын ол хире үнелеп боор-дур.

Кунгурук Шадыптың сеткилиниң ханызындан өөрүп чугаалаан сөстери бо-дур. Коммунист, эш-өөрүнге ээлдек-эвилең, дыңнангыр, биче сеткилдиг мээң өңнүүмнүң хөрээнде Ленин орден-биле кады «Күш-ажылчы шылгаралы» база Ленинчи юбилейлиг медальдар база чайнап чоруур. Бо болгаш өске-даа шаңналдар Кунгурукка улам эки ажылдаарын хүлээндирип турар. Ол эки ажылдап-даа чоруур.

Кунгурук Шадып эдилээн эдинге, техниказынга аажок камныг, доктааган, хоңган-даа азы биче када дыштанган, дүъштээн-даа черинге анаа орбас, оозунуң үзүн хынап, куткан, чаглап, ээриилдерин ээрген, дыңзыткан, ажылдаан турар. Ооң башкарган техниказы үр эдилелдиг, артык кезектерни баш удур магадылап алган чоруур, өске эш-өөрүнүң техниказынга кандыг бир чүве четпес, үрелген болза, ол дораан дуза көргүзеринге база белен. Ол — коллективинде дагдыныкчы. Аныяк оолдарга дузазын көргүзүп, бодунуң үлегери-биле оларны ажылга хандыкпыдын, өөредип турар кижилерниң бирээзи деп коллектив кежигүннери чугаалаарлар.

Бо чайын мээң өңнүүм Чадаана— Хандагайты аразынга орукка Киев университединден келген студентилерниң Ленин аттыг тудугжу отрядының кежигүннери-биле кады ажылдап чайлаан. Студентилер ону аажок хүндүлээр-даа, бир-демниг кады ажылдап-даа келгеннер.

Бульдозерист Кунгуруктуң эшкен довураан, бөлген, дыраан сайын, дажын чаңгыс черге оваалаар болза, улуг даг-даа чеде бээр ийик. Тываның ол-бо ырак районнарынче баар чамдык оруктар асфальтылыг, улуг, биче автомобильдерге олурупкаш, илдик чок хап орарга магалыг, үр-даа эвес. Бүгү орукчуларның ол чаагай, үлезинде мээң кады ойнап өскен эжим, чаңгыс чер чурттажымның күш-ажылчы үлүү барынга чоргаарланыр мен.

Д. ЕНДАП,
журналист.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлы

Улус ажыл-агыйынга хөй чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылы дээш, күш-ажылчы ачы-хавыязын хүлээп көргениниң демдээ кылдыр СССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң өмүнээлинден «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнаарлар болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Георгий Павлович **Александров**—геология-шинчилел экспедициязының бөлүк начальниги.

Мария Фоминична **Астанина**—геология-шинчилел экспедициязының тудуг цегиниң ажылчыны.

Антонида Пимоновна **Евкодимова**—пенсионер.

Лидия Тихоновна **Ильченко**—пиво заводунуң ажылчыны.

Галина Яковлевна **Корбукова**—геология-шинчилел экспедициязының автосептелге участогунуң ажылчыны.

Василий Александрович **Левошкин**—пенсионер.

Надежда Егоровна **Марьясова**—геология-шинчилел экспедициязының автосептелге участогунуң ажылчыны.

Агафья Митрофановна **Михайлова**—пиво заводунуң техниктиг ажылдакчызы.

Мария Акимовна **Надысина**—пиво заводунуң бус котёлдарының машинизи.

Прасковья Филипповна **Паршукова**—Тыва АССР-ниң чырыдылышкын министриниң оралакчызы.

Екатерина Дмитриевна **Пахомова**—пенсионер.

Анна Тихоновна **Пестова**—пиво заводунуң ажылчыны.

Наталья Михайловна **Помыткина**—пенсионер.

Федор Михайлович **Прилепин**—пиво заводунуң ажылчыны.

Зинаида Александровна **Пьяновская**—пенсионер.

Александр Александровна **Рындина**—пенсионер.

Прокопий Никонорович **Тимоков**—пенсионер.

Сергей Меченович **Тумехо**—геология-шинчилел экспедициязының өрүмпекчизи.

Геннадий Яковлевич **Угрюмов**—геология-шинчилел экспедициязының гидрорежим отрядының начальниги.

Александра Сергеевна **Черченко** — геология-шинчилел экспедициязының инженер-экономизи.

Парасковья Леонтьевна **Шуржунова**—пенсионер.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Какаа Сандыковна **Доңгак**—Алдан-Маадыр суурда уруглар садының ажылчыны.

Анна Казимировна **Коновницина**—Чадаана хоорайда № 1 ясли-садтың эргелекчизи.

Шончалай Байыровна **Куулар** — Чыраа-Бажы суурда уруглар садының ажылчыны.

Ак-Суге Хайып-Хырбаевич **Монгуш**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Медээчи-оол Манзырыкчыевич **Монгуш**—Бора-Тайга ортумак школаның ажылчыны.

Ольга Васильевна **Прокопенко**—район эмнелгезиниң бухгалтери.

Матрёна Ивановна **Шоева**—районнуң садыгжызы.

МӨҢГҮН-ТАЙГА РАЙОНДАН

Иргит Делгерович **Айызаң**—«Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Саая Маңнайевич **Довукай**—«Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Сеңги Байыр-ооловна **Доңгак**—«Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Хорул Шыыраповна **Иргит**—«Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Салчак Мунзукович **Тас** — «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Сержин Сагаан-Байыровна **Салчак**—«Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Кулак Баазановна **Хертек**—«Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Кыргы Сундуевич **Шымбул**—Мугур-Аксы суурда пенсионер.

ТАҢДЫ РАЙОНДАН

Нина Андреевна **Анохина**—район эмнелгезиниң ажылчыны.

Анна Семёновна **Воробьева**—Бай-Хаак суурда пенсионер.

Виталий Леонидович **Высоковский**—Иштики херектер министерствозунуң өртке удур камгалалының Бай-Хаакта отрядының ажылчыны.

Александр Васильевич **Голубев**—Бай-Хаак суурда пенсионер.

Виктор Федорович **Гусев**—Балгазын суурда № 2 КПТУ-нуң өөредилге эргелекчизи.

Иван Петрович **Данилов**—Дүрген суурда пенсионер.

Екатерина Денисовна **Дмитриева**—Иштики херектер министерствозунуң өртке удур камгалалының Бай-Хаакта отрядының техажылчыны.

Василий Максимович **Иващенко**—Таңдыда ыяш ажыл-агыйының лесниги.

Дарья Васильевна **Иконникова**—Бай-Хаак суурда пенсионер.

Федор Иванович **Канонский** — Таңдыда ыяш ажыл-агыйының лесниги.

Пелагея Николаевна **Каурова**—Бай-Хаак суурда пенсионер.

Василий Тойбаевич **Ким** — Бай-Хаак суурда пенсионер.

Валентина Петровна **Лощева**—Бай-Хаакта харылзаа белдириниң телефонизи.

Василий Петрович **Морозов**—Бай-Хаактың хүлээп алыр пунктузунуң ажылчыны.

Билчермаа Чамчиковна **Оюн**—Бай-Хаак суурда пенсионер.

Дадар-оол Тамбаевич **Оюн**—Бай-Хаак суурда пенсионер.

Анна Андреевна **Панкратова**—район эмнелгезиниң ажылчыны.

Прокопий Степанович **Порядин**—Бай-Хаак суурда пенсионер.

Анна Ивановна **Похлебаева**—«Тыва кобальт» комбинаттың гидрометаллургия цегиниң аппаратчиги.

Валентина Шоймак-ооловна **Сендын**—Кочетово суурда пенсионер.

Степан Алексеевич **Тушков**—Бай-Хаак суурда пенсионер.

Нина Тимофеевна **Федорова**—райкүүскомнуң бухгалтери.

Миркулит Андреевич **Хомяков**—Бай-Хаак суурда пенсионер.

Раиса Даниловна **Чертова**—Бай-Хаактың харылзаа белдириниң телефонизи.

Клавдия Ивановна **Шевченко**—район эмнелгезиниң улуг медсестразы.

Елена Игнатьевна **Шуднева**—райпо магазининиң ажылчыны.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН

Петр Салзынович **Биче-оол**—Шагаан-Арыг суурда персоналдыг пенсионер.

Монгуш Шагдыржапович **Карбаш** —«Ак-Туруг» совхозтуң хойжузу.

Николай Сергеевич **Острюков**—Шагаан-Арыг хоорайда пенсионер.

Савелий Николаевич **Попов**—Шагаан-Арыг хоорайда пенсионер.

Көк-Кат Биче-Наваевна **Сагаан**—«Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Монгуш Кончукаевич **Сагаан**—«Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Монгуш Дамбаевич **Шалып**—«Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ

Кызыл хоорай,
1978 чылдың август 30.

ҮЛЕТПҮР КӨДЭЭГЕ

Көдээже сагыш салышкын

Чурттуң хову-шөлдеринде дүжүт ажаалдазы кидин түлүк чорун турар. Тараажылар бо чылын эки дүжүттү өстүрүп алган. Совет индустриязының ажылчыннары СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин күүсетпишаан, дүжүттү ажаап алыр, ажыл-агыйларның материал-техниктиг баазазын быжыглаар талазы-биле көдээниң ажыл-ишчилеринге улуг дузаны көргүзүп турар.

Сиген далганың бүдүрер талазы-биле механизастыг комплекстиң баштайгы ээлчээн «Выборгский» совхозта ажыглалга кииргени. Ленинградтың «Позитрон» деп каттыжышкынының ажылчыннары болгаш инженерлери ону эптеп кылган. Ол каттыжышкынның коллективи «Выборгский» совхозту шефке алган.

Сиген далганың бүдүрер механизастыг комплекстиң баштайгы ээлчээн ажыглалга кииргени чорук—кады ажылдажылга дугайында керээниң тодаргай үре-түңнели-дир. Ынчаарга мал чемин бүдүрерин зөгжүдер талазы-биле шеф дузазын совхозка чедирерин ук керээде айыткан турган. «Позитронның» салбыр бүрүзүн совхозтуң участок санында тодаргай быжыглаан. Ол чорук хоорайжыларның күш-ажылын шын ажыглаарынга идигни берип турар.

Заводтуң деткимчези

«Бүгү шөлдерниң тараазы ажаап алдынган. Дүжүт ажаалдазы бүрүн доозулган» деп телеграмма Чернобыльск районда Ленин аттыг колхозтан Киевтиң ужар чүүл заводунга келген. Ындыг телеграмманы завод коллективиниң алганы тааварылга эвес: ол бүдүрүлге черниң ажылчыннары шефтеп турар колхозунга улуг дузаны чедирген. Олар дүжүт ажаар комбайннарга артык кезектерни белеткээн болгаш көдээже чоруткан автомашиналарны тараа сөөртүр кылдыр колхозка эде берип берген.

Көдээге шеф дузазын көргүзер планны күүсетпишаан, заводтуң коллективи специалистеринден элээн каш бригадаларны организастаан.

Шефчилер тудуп берген

Балтабайскиниң тараа хүлээп алыр пунктузунуң механизастаан комплекизи чаа дүжүттүң тараазын саваалап хүлээп алырынга белен. Кукуруза тараазын арыглап, куургадып база аңаа кадагалаар. Ол улуг пунктуну Алма-Атаның тудуг организацияларының ажылчыннары берип кылган.

Хоорайның тудугжулары ындыг комплекстерни Чундыжада болгаш Чиликте база тудуп дооскан. Тараа хүлээп алыр механизастаан улуг пункттарны тудар талазы-биле Казахстанның найысылалының тудугжулары колхоз, совхозтарга практиктиг улуг дузаны көргүзүп турар.

(СЭТА).

ЫРАККЫ ЧӨӨН ЧҮКТЕ

ЭВЭЭШ АЖЫЛЧЫННАР-БИЛЕ

Благовещенскиниң хевеңден удазыннар кылыр фабриказының ажылчыннары Л. Симонова, А. Кружалана боттарының хууда беш чыл планнарын күүседипкеннер. Бүдүрүлгеге нормадан хөй машиналар-биле ажылдаарын олар бир дугаарында эгелээннер.

Аргыыр удазыннар бүдүрери—Ыраккы Чөөн чүкте чаа тускай мергежил, ооң уламындан фабрикада мергежилдиг ажылдакчылар чедишпес. Ынчангаш коллектив планны эвээш кижилерниң киржилгезин-биле күүседир деп чыл эгезинде-ле хүлээнген. Кижи бүрүзүнүң ажылдаар машиналарының санын көвүдедип тургаш, ону чедип алыр деп шиитпирлээн. Амгы үеде ийи чүс ажыг кижи нормада көрдүнгенинден хөй машиналар-биле ажылдап турар. Ол чорук бүдүрүлгениң өске адырларынга ажылдаар мергежилдиг ажылдакчыларны хостаар арганы берген. Фабриканың коллективи ам он бир айларның планын күүседип алган.

А. КРИВЧЕНКО.
(СЭТА-ның корр.)
Благовещенск.

БАДЖАЛ ДААНЫҢ ШЫГЖАМЫРЫ

Солнечныйның руда байыдар комбинады коргулчун концентрадын хереглекчилерже чорудуп эгелээн. Ол болза комбинаттың түс чериниң рудазындан ап турар продукциязының тоску хевири.

Баджал дааның ак-коргулчунун янзы-бүрү өңнүг металлдар хүрээлепкен чоруур. Комбинатта чиг-этти комплекстиг ажыглап турар Ленинградтың болгаш Новосибирскиниң эртемденнериниң саналдааны-биле руданы тывар болгаш байыдарының технологиязын өскерткен. Байыдылга фабрикаларында үнелиг металлдар ылгап алыр тускай секцияларны дерип кылгылаан. Чарыгдалдар дүрген-биле дедир эгиттинип турар. Чүгле бо чылын безин ак-коргулчун рудазынга холужуп алган чораан өске металлдарны сайгарганындан ийи миллион чыгы рубльдиң немелде орулгазын алган.

Л. КУШНАРЕНКО,
(СЭТА-ның корр.)
Солнечный,
Хабаровск край.

ХУУДА ЧОГААДЫКЧЫ ПЛАН-БИЛЕ

Коммунистиг күш-ажыл коллективи деп атты Арсеньевтиң машина тудуунуң «Прогресс» заводунуң улуг мастери А. Коробко удурткан участогунга тывыскан. Ол болза колдуунда ниити коллективтиң ажыл-херээнге партия бөлүүнүң салдарының түңнели. Ажылчын бүрүзү бүдүрүлгеге мурнакчызы болзун дээш партия бөлүү шудургу ажылдап турар.

Участоктуң 27 ажылчыннары түс бүрүзүнде беш чылдың үшкү чылында хууда планныг. Оларның хөй кезии холушкак тускай мергежилдерни чедип алгылаан, боттарының тускай мергежилдеринге аныяктарны өөредип турарлар. Янзы-бүрү аргаларны ажыглап тургаш, күш-ажыл чарыгдалын эвээжедир, продукцияны үргүлчү пландап ажыр бээр талазы-биле коммунистерниң эгелээшкинин ажылчыннар деткээн.

Бодунуң хууда чогаадыкчы планы-биле ажылдаар дугайында «Прогресс» заводтуң дуржулгазын Приморьениң дыка хөй бүдүрүлгелери ажыглап турар.

В. ИЛЬИНОВ,
(СЭТА-ның корр.)
Арсеньев,
Приморье край.

«ДҮЖҮТ ФАБРИКАЗЫ»

Үнүш ажыл-агыйының Н. И. Вавилов аттыг бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң Ыраккы Чөөн чүкте дуржулга станциязы янзы-бүрү культураларының 21 сорттарын бо чылын күрүне шылгалдазынга киирген.

Ыраккы Чөөн чүкке тарып өстүрүп болур көдээ ажыл-агыйы культураларын чыыры, оларның делегей коллекциязын деткиири, түс чериниң үнүш курлавырларын доктаамал өөренип көөрү, ооң ажыктыг черлик үнүштерин камгалаары— станцияның сорулгалары мындыг. Ол амгы үеде ажыл-агыйларны тараа, ногаа, кат-чимис культураларының түс чериниң байдалдарынга шыдамык, бедик дүжүткүр бежен хире райончуткан сорттарының элита үрезиннери-биле хандырып турар.

Ю. СТЕПАНОВ,
СЭТА-ның корр.
Владивосток.

УЛУСЧУ ТЕАТР

Биробиджанның улусчу орус театры автономнуг областың суурларынче бодунуң аныяк студиязы-биле кады үнүпкен. Ук студияда ам 50 хире уруглар өөренип турар— артистерниң чаа немелгези ол.

Ол театр бодунуң тургустунган баштайгы хүнүнден эгелээш, ам чээрби чылдарның дургузунда көдээ көрүкчүлер-биле пайыралдажып келген. Коллективтиң көргүскен бүгү-ле шиилери совхозтарның, колхозтарның культура бажыңнарынга база үнгүлээн. Ооң чарлалдарынга А. Островскийниң, В. Ивановтуң, Ч. Айтматовтуң болгаш өске-даа авторларның чогаалдарының аттары бо-ла көстүп кээр.

В. ПОЖИДАЕВ,
СЭТА-ның корр.
Биробиджан.

ШАҢНАЛЫ— ЭКСКУРСИЯ

Тудуг бригадазы (бригадири Борис Куулар) бо ажыл-агый чылында элээн ажылды кылып бүдүрген. Бирээзинге-ле ийи аал ниити чурттаар алды бажыңны туткан. Ооң-биле кады хойга—4, хураганга 6 кажааны тудуп дооскан. Планда көрдүнмээн чамдык ажылдарны база кылган.

Тудугжулар часкы хову ажылдарынга база киришкеннер. Олар 300 га тараа шөлүн суггарганнар. Тудугжулар хой кыргылдазынга база ажылдаан. Ылаңгыя эштер Иван Сандык биле Николай Хуна олар мергежилдиг кыргыкчылар болган. Малга бызыг чем-сиурну тургузуп бээр ажылга тудугжулар боттарының үлүг-хуузун база киирген. Тудугжуларның хол кадыры-биле сиген кезер бригадазы 35 тонна сигенни белеткээн.

Тудугжуларның боттарының ажылынга болгаш хөй-ниити ажылынга идепкейлиин көргеш, «Х Улуг хурал» совхозтуң дирекциязы болгаш партия комитеди он үш тудугжуну В. И. Ленинниң Сибирь шөлүлгезинге турганы Шушенское суурже экскурсиялап чорудары-биле шаңнаан.

Баян-Колдуң тудугжулары шөлүлге үезинде баштыңчының чурттап турганы сууржугашты, ам сайзырангай районнуң төвүн сонуургап көргеннер.

М. БАГАЛДАЙ.

Кызыл район.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ БААЗАЗЫН ТУДУП, АЖЫЛДАДЫП ТУРАР

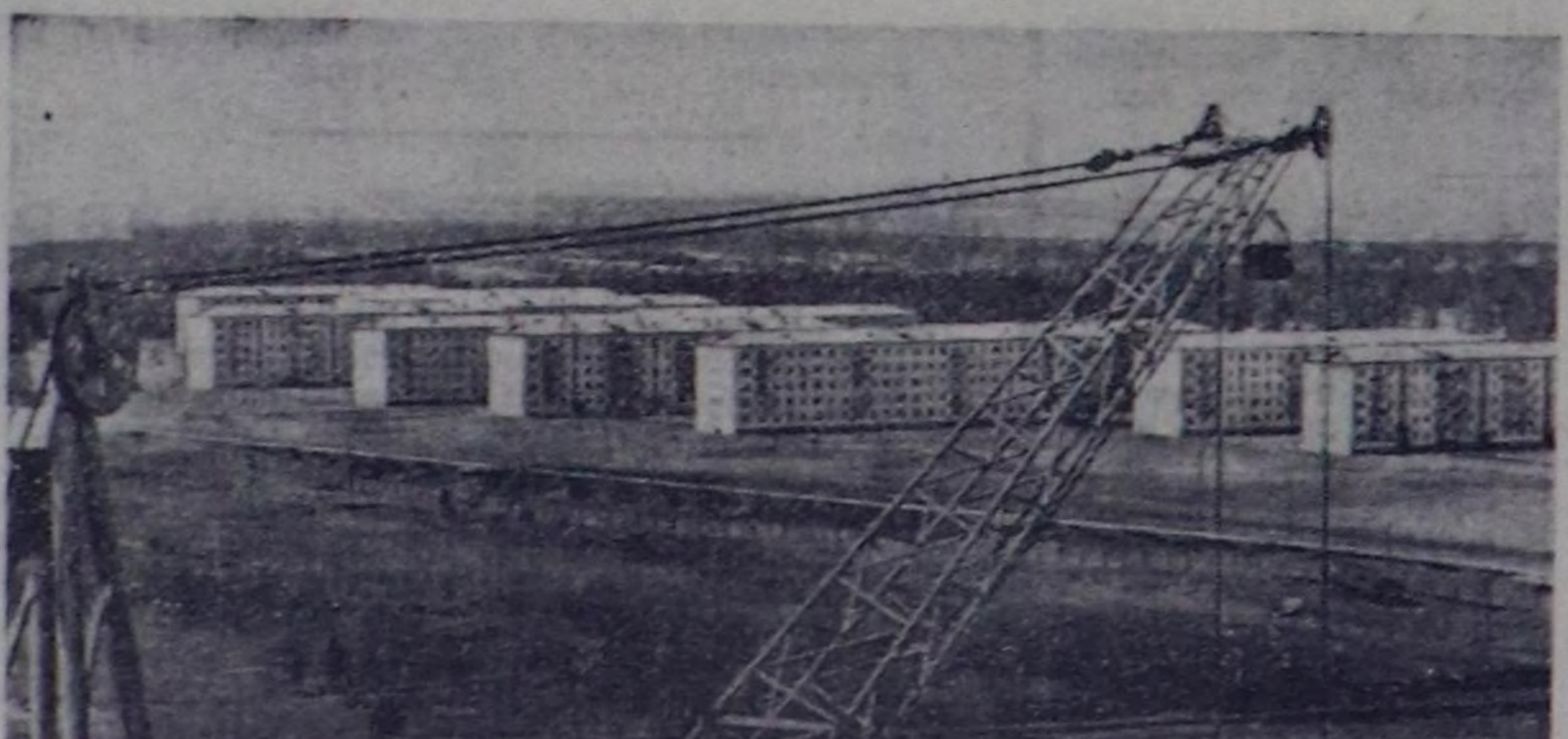

Индустриалдыг төптер чоогунда Усолье-Сибирьниң көдээ ажыл-агый комплекизин Иркутск областа тудуп турар.

Чылыдып тургаш, ногаа өстүрер ажыл-агый, хаваннарны үлетпүр аргазы-биле семиртир бүдүрүлге, өдүректер болгаш кастар өстүрер куш фабриказы ажыглалда кирген. Комбикорм бүдүрер улуг заводту тудуп турар.

Төрүүр дагааларны өстүрериниң мурнакчы технологиязын шиңгээдип алырының күсели-биле оларның баш санын миллион чедирер болгаш чыл санында-ла чүс миллион чуургаларны алыр. Өдүректер өстүрер фабриканың күчүзү өзер. Ооң коллективи бо чылын дөрт чүс тонна өдүрек эъдин бээр, а беш чылдың төнчүзүнде оон үш катап хөйнү бээрин көрген.

Чылыдып тургаш, ногаа өстүрер ажыл-агыйның коллективи улуг үлетпүр төптерниң чурттакчыларынга болгаш БАМ-ның тудугжуларынга чыл санында он муң центнер ногааларны бээр.

ЧУРУКТАРДА: «Солнечный» деп суур. Көдээ ажыл-агый комплекизиниң тудугжулары мында чурттап турар. Куш фабриказының продукциязын хереглекчилерже чүдүрүп чорудуп турары.

Э. БРЮХАНЕНКОНУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникасы.)

МАЛЧЫННЫҢ МАГАДЫЛАЛЫ

Коммунист Чагыр Чашович Кара-Доңгак эрткен ажыл-агый чылында эки түңнелдиг ажылдаан. Ол төрүүр чүс хойдан 107 хураганы алган болгаш хой бүрүзүнден-не 2,5 кг дүктү кыргып алган. Малчын чайгы үеде кодан хоюнуң семиртилгезинче улуг кичээнгейни салган. Хойжу чай дургузунда үш катап чурт солуп, малын одарлаткан.

Чагыр Чашович малдың семиртилгезин чедип алыры-биле катай мал чеми белеткээринче база улуг кичээнгейни салган. Хойжу он сес тонна эки шынарлыг ногаан сигенни белеткээш, кыштаанда чедирип алган.

Ч. Ч. Кара-Доңгак хойжулар аразынга калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Аңаа хойжулар аразында шилчиир чоруур вымпелди база акша шаңналын тывыскан.

С. ЧАМЗЫ.

Бай-Тайга район, «Мурнакчы» совхоз.

Даарта—Танкистер хүнү

АДА-ЧУРТУВУСТУҢ КУЯК КҮЧҮЗҮ

Сентябрь 10-да совет улус болгаш оон Чепсектиг Күштери Танкистер хүнүн демдеглеп эрттирер. **Шериг Чөвүлелиниң кежигүнү, кургаг чер шериглериниң Политиктиг эргелелиниң начальниги армия генералы С. П. ВАСГИНДЕН** элээн каш айтырыгларга харыылап бээрин СЭТА-ның корреспондентизи дилээн.

— Совет танк шериглериниң тургустунганының дугайын чугаалап берип көрүңерем.

Совет танк тудуушкуну 1919 чылдың төнчүзүнде эгелээн. Бистиң чуртувуска берге ол үеде В. И. Ленинниң даалгазы-биле Сормово заводунуң ажылчыннары болгаш инженерлери баштайгы танкыларны тургузуп эгелээннер. Оларга куяк калбак демирлерни Ижорскиниң заводу берип турган, а шимчедикчилерни АМО деп завод (амгы Лихачев аттыг автозавод) берип турган. 1920 чылдың август 31-де заводтуң хаалгазындан шенелдеге баары-биле баштайгы танк үнүп келген. Ону «Хосталга дээш демиселчи эш Ленин» деп адаан. Баштайгы танкының соон дарый сормовчулар он дөрт танкыны бүдүргеннер.

Чурттуң социалистиг индустриализациязы Ада-чурттуң танк үлетпүрүн тургузар арганы берген. Үжен чылдарда танк тудуу онза дүргени-биле хөгжээн. Хасан хөлдүң чоогунга болгаш Халхин-Гол хемге танкыларны дайынчы байдалга ажыглаанын өөренип көргеш, совет конструкторлар 1939 чылда Т-34 дээр ортумак танкыны тургусканнар. Ол болза делегейниң танк тудуунуң тергиини боол, Ада-чурттуң Улуг дайынын чедиишкинниг эртип, делегейниң ийиги дайынының эң дээре танкызы деп санаттырган. Т-34 ышкаш ынчаар алдарлыы-биле болгаш үр бараан боор келген танк делегей армияларының чаңгызынга-даа турбаан.

— Танкистерниң онзагай шынарлары кандыгыл? Ада-чурттуң Улуг дайынының фронтуларынга ол шынарлар канчаар илерээнил?

Танкист Александр Головачевтуң чагаазын чижек кылдыр киирикcей-дир мен. Ооң фронтучу салым-чолунда совет дайынчы-патриоттуң эң дээре шынарлары эң-не тодаргайы-биле илереттинген. Ол чагаа бо-дур:

«1941 чылдың июнь 22-де эртенгиниң 6 шакта чаалажып эгелээш, баштайгы аштырышкыннарның ажыг хомудалын көргеш, а ам бистиң тиилелгелеривиске өөрүп тур мен деп улустуң арнынче ак сеткилдии-биле көөр болгаш чугаалап болур мен... Дайынга мен чаңгыс-даа кара сеткилдиг чүүлдү кылбаан мен. Бергедээшкин болган черге үргүлчү чоруп чораан мен. Чеди катап балыгландым, а мээң мага-бодумда он бир балыг бар. Бир эвес мээң холдарым чок болу берзе, бурунгаарлап чоруткаш, дайзынны дижич-биле-даа ызырар мен. Буттарым чок болу берзе, үнгеп чоруткаш, ону боостаалаар мен. Согураара берзимзе, четтирип алыр мен. Ынчалза-даа Россияга дайзын туруп турда, фронтудан чорувас мен!».

Комбриг Головачев тулчуушкуннарга эрес-дидим хөделип чораан. Совет Эвилелиниң Маадыры деп атты ийи катап тывыскан. Ол Берлин чоогунга дидимнерниң өлүмү-биле мөчээн.

Дайзың-биле бүгү тулчуушкуннарга совет танкистер боттарын коргуш чок дайынчылар кылдыр көргүскеннер. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында көргүскен шудургу болгаш маадырлыг чоруу дээш 250 муң танкистер орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаткан, 1142 кижиге Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскан.

— Танкылар бодунуң мурнунда турган ужур-дузазын чидирип эгелей берген деп даштыкыда чамдык шериг специалистер санап турар. Ындыг бодалдарны канчаар көөр силер?

Боо-чепсектиң хевир бүрүзү боду артык күштүг болуру билдингир. Кандыг-бир боо-чепсекти ажыглап билириниден бүгү чүве хамааржыр. Танкыларга хамаарыштыр чүл дээрге, дайынчы техниканың өске хевирлеринге деңнээрге, олар шиитпирлиг хөделишкиннер кылырынга эң-не эки таарышкан. Ооң-биле кады, бистиң амгы танкыларывыс улам-на сайзыраңгай болу берген. Оларның куяк камгалалы улгаткан, олар чавызай берген, а ындыг болганда белен-не үрелбес. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, кургаг чер шериглерниң согуг кылыр кол күжүнүң ролюн мурнукузу ышкаш танк шериглери күүседип турар.

— Танкистер хүнүн бөгүн үжен үш катап демдеглеп турар-дыр. Баштайгы байырлал канчаар эрткенил?

Танкистер хүнүн эң баштай Ада-чурттуң Улуг дайынының төнгениниң соонда бир чыл болганда, 1946 чылдың сентябрь 8-те байырлаан. Москваның Кызыл шөлүн таварты Кантемировтуң гвардейжи танк дивизиязы дайынчы марш-биле эрткен. Ооң составынга Т-34, ИС деп алдарлыг танкылар, боду чоруур аар үгер-боолар бар турган. Ол марш чаражы-биле болгаш күжү-биле ылгалып турган. Ол хүн байырлал салюдунуң үгер-боо дааштаашкыннары база болган.

— Амгы байырлалды танкистер канчаар уткааннарыл?

Амгы үеде шериглерде өөредилгениң чайгы үези дооступ турар. Дайынчыларның бүгү чүткүлү Совет Чепсектиг Күштерниң 60 чыл болган чылында дайынчы болгаш политиктиг белеткелге бедик көргүзүглерни чедип алырынче угланган. Танкистерниң мергежили ховуга, танкодромнарга сайзыраңгайжып турар. Чеден чылдарның дайынчылары танк шериглериниң алдарлыг дайынчы чаңчылдарын ыдыктыы-биле сагып, бүгү хемчеглер-биле оларны көвүдедип турар. Олар боттарының профессиязынга ынак, оларга тывыскан тергиин эки техниканы эки билирлер.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң Совет Чепсектиг Күштерниң мурнунга салган сорулгаларын алдарлыы-биле күүседирин, социалистиг Ада-чуртту ынаныштыы-биле камгалаарын, кандыг-даа халдакчыга доп-дораан ойтур шавыышкынны бээрин магадылап турар доктаамал дайынчы белен турарын танкистер бодунуң хүлээлгези кылдыр көрүп турарлар.

ПРИКАРПАТЬЕНИҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕННИГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Танк шериглерин Төрээн чурттуң куяк камгалалы деп дүрүм ёзугаар адап турар. Бүгү совет дайынчылар-биле кады олар социализмниң чаалап алышкыннарының, тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң камгалалында туруп турарлар.

Шериг кезээниң маадырлыг дайынчы чаңчылдарынга дайынчы танкистерниң амгы салгалын кижизидип турар. Солдаттар, сержантылар болгаш офицерлер ВЛКСМ-ниң 60 чылынга төлептиг ужуражышкынны белеткеп, өөредилге үезин ажыктыг ажыглаар дээш демисежип, тергиин эки болгаш класстыг специалистерниң санын көвүдедип турар.

ҮСТҮНДЕ ЧУРУКТА: тергиин эки кезектиң командири коммунист Алексей Масловтуң (ортузунда) танкистерге дайынчы даалганы берип турары. Солагай талазындан оң талазынче—лейтенант Игорь Мерещук, сержант Петр Мышак, улуг лейтенант Алексей Маслов, биче сержант Александр Трехонин болгаш лейтенант Терешков олар. АДААНДА ЧУРУКТА: танкылар марш үезинде.

Н. АКИМОВТУҢ болгаш В. ПЕСЛЯКТЫҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Бөгүн — болгар улустуң национал байырлалы — Хосталганың хүнү

УЛУСЧУ ТУРАСКААЛДЫҢ АК ЧАЛГЫННАРЫ

Варнаның төп шөлүнден Кара далайның эриин дургаар согун дег дорт Ленин аттыг проспект шөйлүп чоруткан. Ол орук Болгарияның «Алдын элезиннер» дээр сураглыг курорттарынга чедире бээр. Олче автомобильдер болгаш автобустар шагның кайы-даа үезинде шууржуп келир. «Чайка» деп чараш аттыг чуртталга кварталының чаа чырык, чечектер болгаш ногаан үнүштер-биле хүрээлеткен корпустарының чаны-биле эртип чыдарга, кварталдың кырында бедип үнген өндүр улуг тудуг каракка чайгаар-ла көстүп келир.

«Торна-тепеде (Дуруяалар тейинде) аажок улуг ак куш чалгыннарын чадыпкан турар»—Совет Армияга чаа тураскаал дугайын Варнаның чурттакчылары ам ынчалдыр чугаалажыр, ол тураскаал совет болгаш болгар улустарның аразында мөңге найыралдың демдээ болу берген.

Хостакчы Совет Армияның дайынчыларынга болгар улустуң өөрүп четтиргенин илергейлээн ол тураскаалды скульпторлар Алеша Кафеджийский, Евгени Барымов болгаш архитектор Камен Горанов чогааткан. Бо дээрге бистиң чаңчылчаан билиишкинивисте ышкаш тураскаал эвес-тир, бо дээрге далай талазынче ээлдир туткан бажың—41,5 метр кылдыр чаттылган чалгыннар шинчизи сагындырар 18 метр бедик монумент-тураскаал-дыр. Тураскаалдың чогаадыкчыларының бодалы-биле алырга, ол «амыдыралчы» хүлээлгелерни база күүседир болганы кайгамчыктыг. Ооң хөй каът иштики делгем шөлдерин сөлун кылдыр планнаан.

Тураскаалдың авторлары-биле бистиң чугаалажып турарывыстың үезинде ол кайгамчык улуг тудугнуң чүгле чартык кезиин кылган турган. Доктааттынган графикти ажыр күүседип, оон-биле туттунуп орар объектиниң онза ужур-дузалыын бүзүреткишаан, тудугжулар шудургу ажылдап турган.

Тураскаалдың иштики тургузуунуң дугайын архитектор Камен Горанов мынчаар чугаалаан:

— Янзы-бүрү деннелдерде каш-даа залдар бар. Бирээзинге, чижээлээрге, Совет Армияның алдарлыг дайынчы оруунуң дугайын доңчу-даа бол, чечен-мерген тоожаан, делгирип, кожазында залга келген кижилер 1944 чылда болгар черге хостакчы армия-биле өөрүшкүлүг ужуражышкын дугайында, үре-түңнелдиг болгар-совет найырал дугайында, төрелдешкен Варна болгаш Одесса хоорайларының дугайында документалдыг база хроника фильмнерин көрүп болур. А солагай талакы элээн чавыс чалгынның терразазының кырынга үнүп келгеш, чараш Варнаның ийиги хевирин магадап көрүп болур.

Тураскаалда кол чүве—ооң скульптура бүдүжү. Бажының төп кезээн каастаан композиция «Манаашкын» болгаш «Келиишкин» деп скульптураларның тематиктиг ийи бөлүүнден тургустунган. Чеди фигуралыг «Манаашкын» дээр бөлүктү скульптор Алёша Кафеджийский тургускан, ол бөлүк Болгарияга улусчу хосталгалыг шимчээшкинниң маадырларының хөй өлүм-чидимге таварышканын болгаш эрес-дидим болганын көргүзүп турар.

— Бо дээрге, хосталганың мурнунда бистиң чонувустуң таварышкан каража-когаралдарының дугайында, фашизмни ашкан алыс тиилелгеге болгар патриоттарның бүзүрелиниң дугайында ханы утказыг тураскаал-дыр — деп, скульптор чугаалаан.

Маршта чеди солдат... Олар хөй хүн үргүлчүлээн тулчуушкуннар соонда шаглыраан, ынчалза-даа тиилеттирбейн, чүгле бурунгаар чүткүлдүг чоруп орарлар. Скульптор Евгени Барымовтуң «Келиишкин» деп бөлүүнүң утказы ындыг.

— Мээң композицияым чептиг болгаш кижизиг чоруктуң тиилелгезиниң демдээ болган турарын күзээн ийик мен — деп, скульптор чугаалаан.

Бөгүн болгар улус социалистиг революциязының 34 чыл оюн, Хосталганың хүнүн байырлаар. Бөгүн Совет Армияга Варнада өндүр улуг тураскаалдың баарынга чүс-чүс боодал чечектер оваалаңып келир. Хостакчы маадырлар дугайында тураскаал болгар кижи бүрүзүнүң чүрээнде диириг хевээр арткан, Торна-тепеде ак чалгыннар оларга алдар кылдыр чаттылган.

Е. ВОРОБЬЕВ. (ПМА).

Совет Армияның чижеглежир чүве чок маадырлыг чоруунга алдар кылдыр болгар черде улуг болгаш биче он-он тураскаалдарны тургускан. Акы-дуңма улус оларның шуптузун ыдыктыы-биле кадагалап турар.

ЧУРУКТА: эң улуг тураскаалдарның бирээзи—Пловдивте Хостакчылар тейинде. Хостакчы совет дайынчының өндүр улуг дүрзү-хевирин нуу гранит даштан сиилбип кылган. Хоорайның бүгү булуңнарындан ол көстүп турар. Ол скульптураны Болгарияда ынакшыл-биле орустап—Алёша деп адап турар.

БТА — СЭТА-ның фотозу.

Бөгүн – Көрей Улус-Демократтыг Республиканы чарлаанындан бээр 30 чылы

МЫНДА БҮГҮДЕ АНЫЯК, БҮГҮ-ЛЕ ЧҮВЕ ЧАА

Хову-шөлдерге кайгамчыктыг витаминнер — чемишчидилгелер заводу улусчу Көрейниң «Аныяктарны» дээр химия комбинадының составында ажылдап турар баштайгы бүдүрүлгези. Ады таварылга эвес. Мында, Пхенан-Намдо можуда Анджу хоорайда, бүгү кижилер аныяк болгаш бүгү-ле чүве чаа. Чхончхонган хемниң ийи талакы эриинде ол бүдүрүлгени болгаш хоорайны хөй нуруузу 30 хар безин четпээн кижилер тудуп турар. Олар боттарының республиказындан-даа чалыы болгаш бөгүн оон бүгү ажылчыннары-биле кады Көрейниң төөгүзүнге баштайгы улус-демократтыг республиканың тургустунганының 30 чылын байырлаар.

Япон эжелекчилерни ашкан тиилелге 1948 чылдың сентябрь 9-че дөрт орукту салган. Ынчаарга ону алдаг киирип турар хүн—1945 чылдың август 15—совет болгаш көрей улустарның акы-дуңма найыралының чыл демдеглелинде тураскаалдыг арын. Ол хүн Совет Армия Көрей чартык ортулукка япон эжелекчилерни чылча шаварын дооскан болгаш бодунуң национал хосталгазын чедип алыр дээш эрес-шудургу демисежип турган көрей улуска хосталга база хамаарышпас чорукту чедип алырынга дузалаан.

1948 чылдың сентябрь 9-туң соонда Көрейниң Күш-ажылчы партиязының удурттулгазы-биле чуртка социал-экономиктиг улуг чаартылгаларны кыска хуусаада боттандырган. Ынчалзажок улусчу аныяк республикага кадыг-дошкун шылгалда таварышкан. Америк болгаш мурнуу көрей агрессорларның өскүдүп үндүргени үш чылдың дайыны (1950—1953 чылдар) КУДР-ге аар-берге когаралды чедирген. Ол берге үеде акы-дуңма көрей улуска Совет Эвилели, социалистиг өске-даа күрүнелер дузалаан.

Оларның ол ышкаш бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенниң деткимчези КУДР-ге хамаарышпас чоруун, бот-эргезин камгалап алыр арганы берген. Советтер чуртунуң, социалистиг өске-даа күрүнелерниң ак сеткилдиг дузаламчызы дайын үезинде болган үрелиишкин, хоозуралды ажып эртеринге база боттуг ужурлуг болган.

Шаанда хожудаңгай чораан чурт—улусчу Көрей 30-не чыл дургузунда сайзыраңгай үлетпүрлүг, көдээ ажыл-агыйлыг, мурнакчы эргежиг, культуралыг, индустриалдыг күрүне болу берген. Республиканың экономиказында кол черни энергетика, одаар чүүл, даг-тывыш болгаш металлургия үлетпүрү, машина тудуушкуну ээлеп турар. Химия үлетпүрү эң бедик темпилиг хөгжүп орар. Амгы, ийиги чеди чылдың эң чугула чаа тудугларының бирээзи —Чхончхонганың эриинде комбинат.

— Байырлалга чедир амдаа ийи бүдүрүлгени —анилон болгаш полиэтилен заводтарын шепеп көрген турар ужурлуг—деп, чемишчидилгелер заводунуң директору Ким Ун Бон чугаалады.—Комбинат синтетиктиг чүкту, ээлдирикчилерни, кислоталарны база алыр. Ол улус ажыл-агыйының чаа адырының — нефтехимияның кол бүдүрүлгези болу бээр. Оон баштайгы бүдүрүлгези Унгиге ССРЭ-ниң техниктиг деткимчези-биле туткан нефть тигер завод турган.

Чогаадыкчы хилеп тывыышкын, билиглерин сайзыраңгайжыдарынче чүткүл, директорнуң сөстери-биле алырга, заводтуң коллективинге эки ажылдаарынга дузалап турар. Мында ажылдап турар 700 кижиниң ийи чүзү комбинат чанында техниктиг институтта өөренип турар.

Орайтап келген. Орукта чадаг-тергежилер аажок хөй. Оларның оруу хемниң мурнуу эриинче, хоорайже угланган. Бис база ынаар чорупкан бис. Хоорайны комбинат-биле тудуштурган узун көвүрүглеп хемни кештивис. Мында автобустар база чоруп турар болбайн. Ынчангаш Анджунуң чурттакчылары чадаг-тергени аргыжарының чедингир, иделдиг чепсээ кылдыр санаарлар.

— Бистиң хоорайывыс кижи бүрүзүнге чурттаары эптиг болгаш өөрүнчүг болгу дег кылдыр туттунуп турар хоорай—деп, мында тудуг трезиниң директору Ким Ги Хван чугаалаар болду.—Чылдың ортумаа-биле 500 квартираны дужаап турар бис, а бо юбилейлиг чылда 1200 өг-бүле чаа бажыңнарны алыр ужурлуг. Чоокку 15 чылда хоорайның хөгжүлдезиниң перспективтиг планы 300 муң чурттакчыга бажыңнар тударын көрген—ам Анджу 40 муң чурттакчылыг.

А. ДЕНИСОВИЧ,
ПМА-ның тускай корр.
Пхеньян.

ТАЙБЫҢ БОЛГАШ ДЕПШИЛГЕ ДЭЭШ

ВАРНА. СЭТА-ның тускай корреспондентилери О. Аничкинниң болгаш В. Дмитриевтиң дамчытканы болза:

Беш хонук дургузунда үргүлчүлеп келген бодунуң ажылын 28-ки Пагуош конференциязы мында дооскан. Ооң ажылынга делегейниң бүгү диптеринден 40 чурттуң 140 хире сураглыг эртемденнери киришкен.

Конференцияны «чепсегленишкинниң дүжүрериниң болгаш делегейниң айыыл чок чоруунуң кол айтырыгларынга» тураскааткан. Пагуош шимчээшкининиң чиңгине директорунуң илеткелинде-даа, янзы-бүрү бөлүктерге чугаалажылгаларның-даа үезинде чепсегленишкинни дүжүрери кижи төрелгетенниң тайбың келир үезин хандырарынга бистиң үениң эң-не эргежок чүүлү деп, эртемденнер чаңгыс аай онзалап демдеглээннер. Ол кол чугула айтырыгта делегейниң хөй-ниитизиниң кичээнгейин хаара туткан КНО-нуң Кол Ассамблеязының чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле тускай сессиязының шиитпирлеринге сеткил ханыышкынын ооң-биле холбаштыр илереткен.

Дугуржулгага ат салырын оралдажып турарынга сагыш човаашкынын илереткишаан, стратегтиг боо-чепсекти кызыгаарлаарының талазы-биле совет-америк чугаалажышкыннарже конференцияның киржикчилери улуг кичээнгейни салган.

Ядролуг чепсекти ажыглаарының айыылын улгаттырып турар нейтроннуг бомбаны бүдүрериңге болгаш нептередиринге 28-ки Пагуош конференциязы база катап удурланыышкынын илереткен.

Амгы үениң делегей харылзааларынга дүшкүүрлүг чоруктуң човурлалышкынның политиказын быжыглаарының эргежок чугулазын Варнага онзалап демдеглээн. Чымырлышкын болза бистиң үевистиң бүгү эң чугула айтырыгларын шиитпирлээринге дузалаар чүүл болур, чагырлышкын доктаамал шинчилиг болур база экономиканың, культураның, эртемниң бүгү талаларынга делегейниң кады ажылдажылгазы-биле деткиттинген турар ужурлуг деп эртемденнерниң хөй кезии демдеглээн.

Кижиниң эргелериниң дугайында айтырыгны кара ожегээр соора ажыглап турган, конференцияның чамдык киржикчилери Пагуош шимчээшкининге чарлыышкынны болдурарын оралдашкан. Ынчалза-даа эртемденнерниң хөй кезии эртемденнерниң хөделишкиннериниң чаңгыс эвин быжыглаарын саналдаан.

ИРАНДА БАЙДАЛ

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Иранда байдал дүвүреңчиг боор хевээр арткан. Оппозиция күштериниң организастааны массалыг чыскаалдар барык-ла бүгү хоорайларда боор турар. Сөөлгү хүннерде Тегеранга эң-не улуг чыскаалдар болган, аңаа чүс-чүс муң кижи киришкен. Элээн каш хоорайларга, ооң иштинде Кумга, Казвинге болгаш чурттуң найысылалынга чыскаалганнар-биле полицияның аразында мессилдежиишкиннер болгулаан. Өлүрткеннер болгаш балыглаткаттаннар бар. Студентилерниң холдаашкыны үргүлчүлевишаан. Чурттуң кол университеттери мурнуку хевээр хагдынчак. Чыскаалганнар чуртка демократтыг хосталгаларны хандырарын чазактан негээн.

Политиктиг оппозицияда Иранның хөй-ниитиниң сураглыг ажылдакчызы К. Санджабижиге баштаткан национал фронт эң-не идепкейлиг боор турар. Парламентини тарадырын, чуртка хостуг соңгулдаларны чорударын хандырып шыдаар национал чазакты тургузарын, бүгү политиктиг партияларга болгаш идеологтуг шимчээшкиннерге ажыл чорудулганың хостуун хандырарын национал фронт негээн.

Августуң төнчүзүнде эрге-чагыргага келген Д. Шариф-Имамиң чазаа чуртка байдалды чогумчудар дээш оппозиция-биле харылзааларны тургузуп алырын күзеп турар деп медеглээн. Ынчалза-даа чазак баштыңчызының ол кыйгырыынга оппозиция харыылаваан.

КЭМП-ДЭВИДТЕ СЕПАРАТТЫГ УЖУРАЖЫЫШКЫН

АКШ-тың президентизиниң хоорай кыдыында турар чери болур Кэмп-Дэвидте Египеттиң президентизи Садаттың болгаш Израильдиң премьер-министри Бегинниң аразында сепараттыг чугаалажыышкыннар Дж. Картерниң киржилгези-биле эгелээн. «Нью-Йорк тэймс» солуннуң корреспондентизиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, ужуражыышкын долу чажыт байдалда, «электри тогу дамчыдып каан херим артында эртип турар».

Үш талалыг ужуражыышкынның кол сорулгазы — Садаттың үре-түңнел чок арткан «инициативазын» катап диргизери, Каирниң болгаш Тель-Авивтиң аразында сепараттыг дугуржулганы дүрген чарарынга «дузалаары» боор турар деп солуннар демдеглеп турар. Бир эвес бо ужуражыышкын бүүраар болза, ол чорук ооң бүгү киржикчилеринге айыылдыг болурун айтып турар. Чугаалажыышкыннар ам дээрезинде чажыт «садыглажыышкын» дег эгелээн.

Кэмп-Дэвидте ужуражыышкынның киржикчилери эжелеттирген араб девискээрлерден израиль шериглерни үндүрер, Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар национал эргелерин хандырар талазы-биле чугула айтырыгларны чугаалашпайн турар. Садат Чоокку Чөөн чүкке «таарыштырылганың чүгээр хире телевилелин» аппарган, ынчалза-даа Бегинге чаа дүжүп бериишкинни кылып турарын «Фигаро» солун бижээн. Израиль шериглерниң эжелеттирген девискээрлерге турар хуусаазын узадыр талазы-биле Садат дүжүп берип турар.

Садат чүгле Египет дээш эвес, харын араб өске-даа чурттар болгаш палестиннер дээш чугаалажыышкыннар кылырын оралдажып турарын парлалга демдеглеп турар. Ындыг эргени Садатка кым-даа бербээни билдингир болгай. Ынчангаш Садаттың дузазы-биле «таарыштырылга» айтырыын Каттышкан Штаттарга болгаш Израильге таарымчалыг кылдыр шиитпирлээрин оралдажып турары илдең апарган.

(СЭТА).

ЛЕВ ТОЛСТОЙ—БИСТИҢ ҮЕНИҢ КИЖИЗИ

Лев Толстой. Делегей культуразының төөгүзүнде бо ат ышкаш ынчаар нептерээн сураглыг аттар шоолуг-ла хөй эвес.

Улуг орус чогаалчы дириг тургаш-ла бүгү делегейге ат-сураглыг апарган. Ынчаарда чурттап чораан миллион-миллион кижилер ооң угаан-бодалының салдарынга алзып турган. Олар философчу, социал болгаш мораль-этика талазы-биле парып айтырыгларга таварышканда, «Л. Толстой чүү дээрил?» деп манаар турганнар. Барыын чүктүң бурунгаар депшилгелиг улуг чогаалчылары: Анатоль Франс болгаш Ромен Роллан, Джон Голсуорси болгаш Бернард Шоу, Теодор Драйзер болгаш Лилиан Хеллман, Томас Манн болгаш Арнольд Цвейг, Чөөн Европаның, Индияның, Кыдаттың, Японияның реалист чогаалчылары ооң өөреникчизи болуру улуг алдар деп санап чорааннар.

Толстой бүгү делегейге чүгле кыска хуусаада алдаржываан. Ол алдар он-он чылдар эрткен тудум оңуп-чидерден туржук, харын бүгү кижи төрелгетенниң угаан-бодал өзүлдези-биле кады улам улгадып турар. Совет Эвилели болгаш даштыкыда бурунгаар депшилгелиг хөй-ниити чогаалчының төрүттүнгенинден бээр 150 чыл оюн демдеглеп турда, ооң арттырып каан чогаал байлаа хөй талалыг өндүр улуу-биле кажангызындан-даа артык тодаргай билдинип көстүп турар.

Лев Толстойнуң өзүп турар ат-алдарының чылдагааны чүдел? Чүге ооң чогаалдарының маадырлары — орус кижилер, артында-ла көңгүс өске үе-шагда чурттап чораан кижилер, — янзы-бүрү чурттарның төлээлекчилери болуп турар амгы салгалдың кижилеринге билдингир чоок болгаш эргимил? Чүге бистиң чуртувуска Толстойнуң «бакка удурланмас» деп теориязының талалакчылары билдингир-ле тывылбас черге, Совет эрге-чагырганың чылдарында ооң чогаалдарының чыылдаларын 18 катап парлааныл? Чүге чогаалчының 218644 муң кезек ниити тиражтыг 2525 номнарын үндүргенил? Ол айтырыгларга харыылар арыг литературжу үнелелдерниң болгаш сонуургалдарның чижек-хемчээли-биле кызыгаарланмас дээрзи билдингир.

Ук харыыларны эрткен үеден эвес, ам бо үеден дилээри чөптүг болур боор. Мањаа кол-ла чүве чүл дээрге, Лев Толстой кижи төрелгетенниң угаан-бодал амыдыралынче делегей литературазында деңнээр чүүл чок шевергерни чогааткан чүгле өндүр реалист чогаалчы, кижилерни эки күзел болгаш шынныг чоруктуң идеалдарынче кыйгырып турар чүгле гениалдыг бодалчы боор кирген эвес, харын бодунуң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазынга Октябрь революциязының мырыңай-ла бичии мурнуу чарында дошкуураалдыг үениң үндезин айтырыгларын көдүрген патриот болгаш делегей хамаатызы болуп кирген. Ленин Толстойну «Орус революцияның көрүнчүү» деп адаан. «Помещиктерниң эрге-чагыргазының адаанга бастырган турган чурттарның бирээзинге революцияны белеткээриниң үе-чадазы Толстойнуң гениалдыг чуруп көргүскениниң ачызында, бүгү кижи төрелгетенниң уран чогаал хөгжүлдезинге бурунгаар базым болуп көргүстүнген» деп, ол бижээн (ЧДЧ, т. 20, ар. 19).

Ынчаардагы Россия империалистиг чөрүлдээлерниң төпчүп чыылган чери болбушаан, делегейниң революсчу шимчээшкининиң база төвү турганы билдингир болгай. Ынчангаш Россияның ол үеде байдалындан үнүп кээп турган, а бо үеде безин делегей хөй-ниитизин дүвүредип болгаш бодунуң шиитпирлээшкинин манап турар айтырыгларны көдүргеш, Толстой дараазында он-он чылдарда болур идейлиг демиселдиң хөй кезиин баш бурунгаар билген. Мањаа хамаарыштыр чугаалаарга, ооң чогаадыкчы ажылы, чаа-чаа күш немээр чүүл болуп, харын-даа амгы чүс чылдың кижиге ынак, демократтыг, дайынга удур литератураның күчүлүг агымының үндезинни болуп турар. Толстойнуң элеп-читпес сураглыының, ат-алдарының, амгы үениң угаан-бодал амыдыралынга ооң салдарының кол-ла чылдагааны харын-на ында.

«Дайын болгаш тайбыңның» автору чүгле кайгамчык улуг чогаалдарны бижээн романист болгаш драматург эвес, харын делегейниң хөй-ниитизин дүвүредип турган болуушкуннарга хамаарыштыр бодунуң сөзүн чугаалап турган чалбыыштыг публицист-тир. Чогаалчы болгаш бодалчы Толстойнуң арттырып каан угаан байлаа кайгамчык улуг, чамдык талазында бот-бодунга удурланышкак, чамдык талазында маргылдаалыг-даа. Ынчалза-даа ниитизи-биле алырга, ол бөгүн тайбың, демократия, социал хөгжүлде дээш демисежип турар күштерниң чепсээ болуп турар.

Кижиде бар бүгү-ле эки чүүлдерни камгалавышаан, Толстой буржуаз ниитилелдиң кижизиг эвес мөзү-шынарын, ооң авыяастыг моральдыын, меге демократиязын, ооң ирип калган иштики янзы-бүрү албан черлерин кам-хайыра чок сойгалап турган. Кайгамчык күштүг бузурел-биле ук ниитилелдиң чажыт чүүлдерин илереткеш, ол социал чөптүг эвес чоруктуң ниитилелин буруу шапкан. Толстой ооң мурнунда турган чогаалчыларның кайызындан-даа артык тода кылдыр чөпчү төөгүнүң чанакчылары деп көргүскен. Ол бодунуң чогаалчы болгаш бодалчы бүгү генийин, барык-ла алдан чыл чытыы чогаадыкчы ажыл-чорудулгазын чонга, ажыл-ишчи бөдүүн кижилерге бараалгаткан. Дарлалга, ужур-дүрүм чок аажылаашкыннарга, дайынга болгаш бөдүүн кижиниң чурттаарынга, ажылдаарынга, уругларын кижизидеринге шаптыктап, чуртталганың өөрүшкүзүн базып турар бүгү-ле чоруктарга удур демиселиниң үезинде дайзыннары-биле Лев Толстой кажан-даа эптежип көрбээн. Бола бүгү айтырыглар амгы үеде база бодунуң ужур-утказын чидирбээнин сөглээн-даа хереэ чок боор.

Ооң идеяларының бистиң үевисте амыдыралчызын болгаш улуг чогаалчының чүвени баш бурунгаар шын көрүп билирин көргүзүп турар, улустарның арызында тайбың болгаш кады ажылдажылгаже кыйгырып турар ооң чүгле чаңгыс чугаазын мањаа киирээл. Буржуаз чааактарны тоомчага албайн, оларның бажын ажыр ажылчы чоннарга Толстой мынча деп бижээн: «Силер кым-даа болзуңарза — француз, орус, поляк, англи, ирланд, немец, чех-даа дижик силер, билип көрүңер: силерниң амгы кандыг-даа сонуургалдарыңар — чер ажылының, үлетпүрнүң, садыгның, уран чүүлдүң азы эртемниң-даа талазы-биле болгай-ла, өске улустарның болгаш кожаларының сонуургалдары-биле канчаар-даа чөрүлдээлешпес, бистер кады ажылдажылга-биле, ачы-дуза солчуушкуну-биле, акы-дуңмалышкы тайбың харылзаа-биле, чүгле бараанпар-биле эвес, харын бодалдар болгаш сагыш-сеткил солчуушкуну-биле доннашкан бис».

Кайы хире кайгамчык, кижизиг, шын сөстер-дир, бистиң хүнеривисте бо үениң байдалы, ажыл-херектери-биле кайы хире дүгжүп турар-дыр!

Вадим КОРТУНОВ,
ПМА-ның политиктиг тайылбырлакчызы.

ЧУРУКТА: Л. Н. Толстойнуң Ясная Полянада музей-бажыңы. И. Зотин болгаш Б. Кавашкинниң фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Л. Н. ТОЛСТОЙНУҢ ТООЖУЗУН ЁЗУГААР

МОСКВА. «Мосфильм» киностудиязы Л. Н. Толстойнуң «Сергий ада» деп тоожузун ёзугаар уран-чечен фильмни үндүрген. Ооң сценарийин режиссёр-тургузукчу И. Таланкин бижээн, операторлары Т. Рерберг болгаш А. Николаев. Фильмде көскү совет артистер А. Демидова, Н. Гриценко, В. Стржельчик, Л. Максакова, И. Лапиков, Г. Бурков болгаш өскелер-даа ойнап турар. Кол рольду С. Бондарчук күүседип турар.

ЧУРУКТА: «Сергий ада» деп фильмден кадр. Сергий ада — артист С. Бондарчук, Пашенька — артист Алла Демидова.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Октябрьның Улуг революциязы Л. Н. Толстойнуң чогаадыкчы ажылын бүгү улустуң эртинези болдурган.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Л. Н. Толстойнуң төрүттүнгенинден бээр 150 чыл болганынга

Лев Николаевич Толстойнуң төрүттүнгенинден бээр 150 чыл болган.

Россияның улуг оглу Толстой чонунуң берге амыдыралын болгаш качыгдаашкынын бодунуң кайгамчык улуг чүрээнге сиңирип, шынчы чорукче чүткүп, ниитилелдиң кижилериниң угаан-бодал сайзыраңгайжыдылгазы дээш демисежип, чүгле орус улустуң эвес, харын бүгү делегейниң кижилериниң салым-чолун бодап чорааны дээш бөмбүрзектиң кижилеринге эргим. Улуг чогаалчы амыдыралдың бүгү талаларын чырыдып келген. Ањаа улуг алдар чогаалчы дириг турда-ла келген болгаш ооң чогаалдарын чүс-чүс чылдар эртерге безин катап-катап номчуур. Бүгү делегей литературазының хөгжүлдезинге Толстойнуң генийиниң салдары кызыгаар чок улуг.

Эргилделиг ийи пунктуларның—1861 болгаш 1905 чылдарның арызында үе-чадазы Толстой эки көргүскен болгаш чогаалчы калбак массаларның бодалын, помещиктерге—крепостниктерге болгаш хаан чазаанга оларның хайныгып келгени көөр хөңнү чок чоруун кайгамчыктыг күш-биле чырыдып шыдаан болгаш дарлаашкынга удур оларның удурланыышкынын, бодунуң үезиниң кол-кол ниитилел чөрүлдээлерин көргүзүп шыдаан деп В. И. Ленин айыткан. В. И. Ленин ооң ужур-дузазын «орус революцияның көрүнчүү» деп тодараткан. «Толстой—бүдүн делегей» деп, А. М. Горький бижээн. Толстойнуң «Дайын болгаш тайбың», «Анна Каренина», «Воскресение», «Казактар» болгаш өске-даа чогаалдары төрээн улузунуң характерин долу күш-биле көргүскен болгаш даракчы аңгыларның чагдынчак, мегечи, хаанзырак чоруктарын сойгалаан.

Толстойнуң чогаалдарын— совет улустуң угаан-бодал байлаан—ССРЭ-де миллион-миллион томнарлыг парлап үндүрүп турар. Юбилейлиг чылда оларның ниити тиражы 40 миллион экземпляр болур. Толстойнуң бижээн шиилери совет дыка хөй театрларның сценаларында үнүп турар, а ооң чогаалдарын ёзугаар тургускан фильмнер хөй чылдарның иштинде чурттуң кинотеатрларының экраннарында үнүп турар.

Чогаалчының бежен ажыг чылдарда чурттап келгени болгаш өлүм чок хөй чогаалдарны бижээни Тула областа Ясная Полянаны катап тургузарын чоокта чаа дооскан. Ясная Полянаны хевээр арттырарынче Совет күрүнениң үндезилекчизи Владимир Ильич Ленин бүгү тала-биле сагыш салып келген. Октябрь революциязының соонда, Ясная Полянага музей-заповедникти тургузар дугайында декретти Владимир Ильич боду редакторлаан.

Бо хүннерде ында улуг байырлал боор турар, эвилелдешкен бүгү республикаларның литераторлары, даштыкы чурттарның аалчылары ында киржип турар.

ЧУРУКТА: «Лев». Л. Н. Толстойнуң бо портредин В. Г. Чертков 1906 чылда тырттырган.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

БИЖИП-ДАА, ЧУГААЛАП-ДАА БИЛИР КЫЛДЫР

Бистиң школаларывыста чыл бүрү чүс-чүс уруглар доозуп үнүп, оларның чамдыктары улус ажыл-агыйынга ажылдап артып, өскелери дээди болгаш ортумак тускай база профтехөөредилге черлеринге өөренип кирип турарлар. Чайгы үеде кирериниң экзаменнерин дужааганнар ылаңгыя найысылал Кызылга элбек-ле болур. Кирериниң экзаменнериниң үезинде доозукчуларның ол-бо эртемнерге билииниң кайы хире ханы, быжыы илерей кээп турар. Доозукчуларның дыка хөйүнүң орус дылга билии онзагай кошкак боор турары чажыт эвес. Шак ындыг байдал чылдан чылче уламчылап-ла турар. Оон чайлаарының аргазы чүл? Бо талазы-биле бодумнуң чамдык бодалдарымны мањаа илередиксээн ийик мен.

Кедээ школаларда орус дыл башкылаашкыны чүге кудуу деңнелде турарыл? Бирээде, кедээ школаларда орус дылды тыва кадрлар башкылап турар. Оларның башкылап турарында базай чүве чок. Дооскан арга-мергежили-даа ол, методиканы шын ажыглап, программа ёзугаар өөредип, кичээлди амгы үениң негелдезинге дүүштүр эрттирип турарын билир бис. Кол-ла четпейн турар чүве болза, кичээлден дашкаар үелерде орустап чугаалажырының негелдезиниң кошкааны. Башкылар-даа, өөреникчилер-даа тывалап чугаалажыр азы башкы орустап айтырыг салып негелде кылырга, өөреникчилер тывалап харыылаары.

Ийиде, чамдык школаларда орус дыл хүннерин эрттирерин практикалап турар. Ынчалза-даа ооң организациязы четпейн баргылаар. Ол хүн шупту орус дылга чугаалажыр ужурлуг. Баштайгы үелерде негелдени шыырак тургуспас болза, уругларны чаңчыктырары берге. Ындыг болганда орус дылды үнелээшкинниң дугайында чогаалчыларның, эртемденнерниң чугааларындан үзүндүлерни бижип, плакат чуруктарны көскү черге аскылаар болгаш оларны номчуп, таныжарын негээр болза эки. Ол дээрге чүгле орус дыл башкыларының эвес, харын бүгү коллективтиң херээ.

Үште, школаларга башкылар хуралдарын черле орустап эрттирип турга кандыгыл? Ол албан эвес-даа болза, башкылар бистерниң боттарывыстың чугаавысты сайзырадырынга база дөмек болгу дег.

Орус дылды өөренип алырынга ук дылга чугаалажыры (ылаңгыя орус кижилер-биле) кончуг дузалыг. Ынчангаш орустап чугаалажырынга өөреникчилерни бүгү-ле аргаларны ажыглап тургаш өөредип, чаңчыктырары школаның, башкыларның, ада-иелерниң хүлээлгези.

Ном магазиннеринге, библиотекаларга орус дыл дугайында чечен сөстерни, үлегер домактарны бижээш, аскылаан турар болза база дөмек болур-ла-дыр. Шак ындыг сөстерни номнардан хөйү-биле тып ап болур.

Бистиң ада-иелер арызында орус дылды билир кижилер хөй. Улуг назылыглар дээрден башка, орус дылды өөренип чорааннар бисте кончуг хөй болгай. Олар боттарының ажы-төлүн орус дылга эки шын бижип, чугаалап өөрединге кандыг-ла бир арга-биле дуза кадары черле артык эвес. Орус дылды даштыкы чурттарда безин кайы хире чүткүл-биле өөренип ап турарын бисте кым-даа билир. Ол дээрге эртемнерниң дүлгүүрү, культураның, эстетиканың үндезини-дир.

Класстан дашкаар номчулгага баштай бөдүүн, билдингир орус номнарны номчуурун уругларга сүмелээр ужурлуг. Ол номчуурда ыытыр номчууру ажыктыг. Школаларга орус дыл кежээлери, хөглүглерниң болгаш тывызыктарның клувун өөредиглиг, солун кылдыр баш удур планнап тургаш, эрттирери чугула деп хууда бодалдарым ындыг. Орус дыл дугайында беседаларны, конкурстарны аас, бижимел-биле чорудары ук дылды өөренириңге идигни бээр. Бо айтырыгга хамаарыштыр өске эштер чүнү бодап турарыл?

О. ЧАҢ-ООЛ,
Суг-Аксы ортумак школазының башкызы.
Чөөн-Хемчик район.

ТВ

СЕНТЯБРЬ 9-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«АБВГДейка». Дамчыдылгага ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозунуң школа назыны четпээннерин кижизидер талазы-биле эргелелиниң начальниги Р. А. Курбатов киржир.
11.40—«Силерге, ада-иелер».
12.10—«Эртенги почта». Музыкалыг программа.
12.40—«Чурулга уран чүүлүнүң талазы-биле 1978 чылда ССРЭ-ниң күрүне шаңналдарын тывсыры-биле». РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу Д. Бисти, ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу А. Грицай, РСФСР-ниң улустуң чурукчулары А. болгаш С. Ткачевтар, Латвия ССР-ниң улустуң чурукчузу Д. Скулме.
13.10—Концерт.
13.20—Болгар улустуң национал байырлалы — Хосталга хүнүнге тураскааткан программа.
16.10—Л. Н. Толстойнуң төрүттүнген хүнүнден бээр 150 чыл болганынга. «Номчулга чүүлдери». Дамчыдылганы филология эртемнериниң доктору профессор Н. М. Сикорский чорудар.
17.05—«Спортлото» тиражы.
17.20—«Кадыкшылга». Эртем-тайылбырлалдыг программа. Дамчыдылганы эмчи Ю. В. Беляпчикова чорудар.
18.05—Горькийниң Пушкин аттыг опера болгаш балет театрының солизи, Татар АССР-ниң улустуң артизи В. Степановтуң концерти. Горькийден дамчыдылга.
18.30—«Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы Н. Н. Дроздов чорудар.
19.30—Медээлер.
19.45—«Ыр—78».
20.15—Л. Н. Толстойнуң төрүттүнген хүнүнден бээр 150 чыл болганынга. «Кавказ тоожузу». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1 болгаш 2-ги сериялары.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Кино көрүкчүзүнүң спутниги». Дамчыдылганы РСФСР-ниң улустуң артизи кинорежиссёр В. Басов чорудар.
23.35—«Амыдыралдан ыр-биле» деп дамчыдылганың арыннарында».
00.20—01.00—«Чарыш киржикчилери». Документалдыг телефильм. Төңгенде—медээлер.

СЕНТЯБРЬ 10-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—«Зарядкага чыскаалыңар!».
10.55—«Купалинка» деп ыры квартединиң концерти. Минскиден дамчыдылга.
11.30—«Будильник».
12.00—«Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!».
13.00—«Тоол аалдап келген». «Чараш Василиса». Уран-чечен фильм. РСФСР-ниң улустуң артизи В. М. Леонтьева эге сөс чугаалаар.
14.30—«Кодээге дамчыдылга». «СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга».
15.30—«Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар.
16.00—«Бөгүн—Танкистер хүнү». Курагаг чер шериглериниң кол командылакчызы, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчызы, армия генералы, Совет Эвилелиниң Маадыры И. Г. Павловскийниң чугаазы.
16.15—Уран-чүүл мастерлериниң Танкистер хүнүнге тураскааткан концерти.
17.00—«Кино аян-чоруктаар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
18.00—Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. ЦСКА—«Динамо» (Москва). ЦСКА-ның Спорт ордузундан дамчыдылга.
20.25—«Делегей байдалы».
20.55—Экранда кинокомедия. «Операция «Ы» болгаш Шуриктиң өске-даа ужуралдары». Уран-чечен фильм.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Силерге, кодээниң ажыл-ишчилери». Концерт.
23.40—00.35—Аъттыг спорт талазы-биле делегей маргылдаазы. Киевтен дамчыдылга. Төңгенде—медээлер.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Шеригге чаа келдирткеннер дайынче чорупкан» 10.00, 11.45, 13.30, 15.20, 17.10, 20.00, 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыынды» 9.35, «Хем аксында дүвүрээзин» 11.05, 15.10, 16.55, «Пятницкий кудумчузунда шайлаар чер» 12.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Киночыынды» 15.00, «Часкаандырзымны кагба» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Телефон дамчыштыр белектер» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Бүгү чүве сеткүүстээшкинден эгелээн» 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

СЕНТЯБРЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Мөгениң аъдычыгаш» 10.00, «Шеригге чаа келдирткеннер дайынче чорупкан» 11.45, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыынды» 10.00, «Хем аксында дүвүрээзин» 11.30, 13.15, «Пятницкий кудумчузунда шайлаар чер» 15.00, 16.50, 19.10, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Киночыынды» 11.00, 13.00, «Плющихада үш терек» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Алпамыс школаже чорупкан» 9.30, 11.00, «Телефон дамчыштыр белектер» 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Ак-кызыл чечекчигеш» 12.00, 14.00, «Стажёр» 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

Агаар

Бөгүн республикага кезек-кезек булуттаар, чагбас. Барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 6—11 метр чедер. Агаарның температуразы 17—22, чамдык районнарга 10—15 градус чылыыр.

Кызылга база аяс хүн болур. Хат кошкак. Агаар дүне 3—5, хүндүс 19—21 градус чылыыр.

Эргим номчукчулар!
«ШЫН»
солунну чагыдып алыңар.
Чылда чагыдылганың
өртээ 6 рубль.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

Республиканың тудуг мастерлериниң школазы 1978—1979 өөредилге чылында өөреникчилер хүлээп алырын чарлап тур.

Өөренир хуусаазы 1 чыл. Өөредилге 1978 чылдың октябрь 1-ден эгелээр.

Школаны доосканнарга тудуг талазы-биле мастерниң адын болгаш херечилел тыпсыр.

Совхозтардан, тудуг болгаш өске-даа организацияларда келгеннерни болгаш, а ол ышкаш 18 хардан өрү назылыг 7—8 класстан куду эвес эртемниг күзээн кижилерни өөредилгеге хүлээп алыр.

Өөредири-биле чоруткан организацияларга өөреникчилерниң материалдыг дуза көргүзерин сүмелээр.

Школа өөреникчилерни айда 14 рубль хемчээлдиг стипендия-биле, ниитиниң чурттаглга бажыңы-биле, орун-дөжек-биле хандырар.

Кирерин күзээннер школаның директорунга дараазында документилерни чорудар: билдиришкин, автобиографи, эртемниң дугайында документ, кадыкшылының дугайында шынзылга, паспортту боду эккеп көргүзер.

Школаның адрези: **Тыва АССР, Туран хоорай, Найырал кудумчузу, 13.**

Солунуң дараазында номери сентябрь 12-де үнер.

ССРЭ-ниң Чурукчулар Эвилелиниң кежигүнү

Гаврил Лопсанович ТОРЛУКТУҢ

озал-ондакка таварышкаш мөчээни-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Культура министерствозу болгаш Чурукчулар эвилелиниң баштаар чери ооң өг-бүлезинге, төрелдеринге база чоок кижилеринге ханы кажыыдалын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 2-31-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агыйы килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.
Тираж 17531. Чагыг № 2680
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типография фирмазы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).
ТС—01269.